

ÚJKELET

..... Izraeli magyar nyelvű független lap .....

COVID krónikák

A kollektív tudat egyéni emlékei

A jövő vendégforgalma

Grünhut Éva
a turizmus újraindításáról

Több ezer zsidót mentett az ál-náci

Lóvy Jehuda hihetetlen története Steiner Kristóftól

Tele a padlás... ruhákkal!

Századjáró divatkörkép
Róna Évával

Túlélők gulyása

Egy nagy-féle klasszikus húsmentesen,
Nimrod Dagantól

Csend honol kint és bent

Veszteség-vallomások
Radmila Markovictól

Fenntarthatóbb Izrael

Diana Süsser és Kádár József
az új zöldenergia-javaslatról

Kedves Olvasóink!

Félre a cukormázzal: 2020 embert próbáló év volt. Eltemetjük Markovits Mária z"l kollégánkat, Ibit, aki lapunk kreatív lelke volt. Szerzőként és szerkesztőként is sokat tanultunk tőle, minden egyes nap érezzük hiányát a szerkesztőségben. Hanuka előestéjén elment Shirley Anne Lowy z"l, Sir Frank Lowy házastársa, akivel az Új Kelet legújabb barátja az 1952-es Hanuka bálon ismerkedett meg, és 68 évig együtt voltak jóban-rosszban. A Mivé leszünk című filmről – ami fantasztikus életüket úgy meséli el, hogy közben elegánsan mutatja be Shirley Alzheimerét is – a következő lapszámban írunk. Emlékükből fakadjon áldás.

Nem nyomtattunk újságot, mert féltő volt, hogy a kijárási korlátozások miatt nem jutnak el az olvasóink a kioszkokhoz. És bár a híreket és az életünket a Covid-19 uralta és borította be árnyékával, azért történtek jó dolgok is. Az online megjelent ingyenes Új Kelethez ezrekkel többen jutottak hozzá, mint a nyomdából érkező példányainkhoz. A tavaszi számunkban Olosz Levente: Kasztner Rezső és a román antiszemitizmus című cikke váltotta ki a legnagyobb érdeklődést. A nyári Új Keletben Szalai Viktor: Az idegenvezető

elgondolkodik c. írása hozta a legtöbb ajánlást. Az őszi lapszámunkban Forgács András Kremenezky Jánosról, Herzl harcostársáról szóló cikkét kedvelték a legtöbben az ujkelet.com-on, az izraelinfo.com-on és további szervezetek honlapjain, amelyek felajánlották, hogy az újságunkat közzétételrel támogatják, például a Maccabi VAC és a Mazsihisz.

Mostani lapszámunk témáját az emlékek adják. Nimrod Dagan Zsóka nagy gulyáslevesének háború előtti receptjét osztja meg velünk, mesélve Zsóka életútjáról a Kolozsvár–Izrael tengely mentén, akinek férjéről, Lóvy Jehudáról Steiner Kristóf írt egy csontjainkig hatoló cikket. Olvasó-szerkesztőnk és egyben mentorunk, Bedő J. István Zsigmond Annának az 1927 és 1948 közötti magyar alijáról szóló könyvét ajánlja, kedves humorral és átfogóan. Tudományos munkához is hozzájutottunk, a haitai egyetem doktorandusza, az Arava Intézet kutatója, Kádár József, Diana Süsserrel tekinti át a megújuló energia kérdését, ami egész Izrael gazdaságát mélyen érinti. Folytatódik a hebergya M története legújabb szerzőnk, a Szegeden élő Kovács

Kata friss tollából. Lapunk csinos külsejéről Salamon Sára és Szász Julianna gondoskodik, arról pedig, hogy minden betű pontosan a helyén legyen, korrektorunk, Sebő Anna.

Köszönjük, hogy szórakoztathattuk idén is Olvasóinkat, és reméljük, hogy 2021 márciusában már nyomtatott Új Kelet várja Önöket (vár Beneteket) az újságárusoknál Izrael-szerte.

Az Új Kelet 2020 októberi számában megjelent, A magyar nyelvért című írás sajnálatos módon nem a szerző saját, eredeti műve, hanem forrásmegjelölés nélküli átvétele Urbán Terézia Küzdelem a magyar nyelvért c. cikkének, mely eredetileg (2019 decemberében) a Nyíregyházi Zsidó Hitközség Sófár című lapjában, majd ezt követően a Szombat Online-on jelent meg.

A szerkesztőség sajnálkozását fejezi ki a plágium miatt, bocsánatot kér a cikk valódi szerzőjétől és a Sófár szerkesztőségétől, és az említett cikket kivette a megjelent PDF változathoz, illetve az interneten megjelent változatokat is törölte.

Főszerkesztő: Vadász Éva (Tel-Aviv) **Vezető szerkesztő:** Steiner Kristóf (Methana) **Olvasószerkesztő:** Bedő J. István (Budapest) **Korrektor:** Sebő Anna (Tel-Aviv) **Képszerkesztő:** Salamon Sára (Tel-Aviv) **Tördelő:** Szász Julianna (Budapest) **Címlapgrafika:** Mona Osman (London) **Szerzőink:** Arje Singer (Sidney), Avi Ben Giora (Bécs), Diana Süsser (Berlin), Frank Peti (Karmiel), Gabi Zeevi (Kfar Jona), Gilad Gur (Kiryat Chaim), Grünhut Éva (Modi'in), Halmos László (Rehovot), Halmos Sándor (Debrecen), Kádár József (Givatayim), Keller Zoli (Ein Vered), Kovács Kata (Szeged), Néző István (Kisvárd), Nimrod Dagan (Methana), Mike Krisztina (Hedera), Radmila Marković (Kishegyes), Róna Éva (Kiryat Ono), Róna Péter (Maale Adumim), Silló Sándor (Tel-Aviv), Schnapp Lea (Jeruzsálem), Somogyi András (Budapest), Tomi Komlos (Kiryat Gat) • **Email:** editor@ujkelet.com, ujkelet@gmail.com • **Új Kelet online:** www.ujkelet.com • **Ára:** COVID-19 járvány idején ingyenes • Az Új Kelet újságot 1918-ban Kolozsváron Chaim Weissburg alapította • **Felelős kiadó:** Salamon Sára, Steiner Kristóf, Vadász Éva • **Hirdetés:** +972-54-472-7472 • **Információ a terjesztésről:** +972-50-528-8982

A szerkesztőség nem felel a hirdetések tartalmáért. A kéziratokat nem őrizzük meg és nem küldjük vissza.

Tallózó az izraeli magyar nyelvű közösségi médiából

Halmos László

<https://izraeli-hirlevel.blogspot.com/>
2020. december 24., csütörtök

Két hetes általános zárlat Izraelben: vasárnap 17 órától • Csütörtök: egy nap alatt közel 4000 új korona-fertőzött

A kabinet miniszterei csütörtökre virradó éjjel jóváhagyták a vasárnap 17 órától két hétig tartó, immár harmadik általános zárlat körvonalait. A közzétett részletek:

- Kijárási korlátozás a lakhelytől 1000 méterig
- Tilos más személy lakhelyén tartózkodni
- A kereskedelem, a szórakozóhelyek és vendéglátó intézmények bezárnak, étel házhoz szállítása engedélyezett
- Azok a vállalkozások, amelyek nem fogadnak közönséget, a rendes foglalkoztatottság 50%-ában működhetnek

- Tömegközlekedés – a megengedett maximális utasszám legfeljebb 50%-át szállíthatják
- Összejövetelek – legfeljebb 20 ember szabad ég alatt, legfeljebb 10 ember zárt térben
- A „turisztikai zöld szigetek” (Eilat és a Holt-tenger régiója) vendéglátási szabadsága vasárnaptól megszűnik
- Egyéni sportok űzése (indulás és hazatérés autó nélkül) szabad
- Oktatási rendszer: Az óvodák, az általános iskolák 1–4 osztályai, valamint az érettségire készülők 11. és 12. évfolyamok reggel 8 órától délután 13 óráig tanulnak részben frontális, részben távoktatás keretében. A szülők reggel 7 órától 14 óráig szállíthatják tanuló gyermekeiket.
- A gyógypedagógia minden évfolyam számára zavartalanul folyik
- Közös felügyelet alatt álló gyermekek átvitele engedélyezett egyik szülőtől a másikig

A legutóbb Nagy-Britanniában felfedezett agresszív koronavírus-

mutánstól való aggodalomnak komoly szerepe volt a fenti korlátozások elrendelésében. Az Egészségügyi Minisztérium szerdán bejelentette, hogy négy új típusú koronatorzs-fertőzéses esetet azonosítottak Izraelben: három az Angliából hazatért izraeli légiutasok között, a negyedik helyi lakos. Csütörtök este közzétették: összesen öt újfajta koronatorzs-fertőzéses esetet találtak Izraelben. Kivizsgálásuk folyamatban van. A minisztérium becslései szerint további, eddig azonosítatlan új mutánsok hordozói található Izraelben.

Az Egészségügyi Minisztérium elégedetlenségét fejezte ki a zárlat kéthetes tervezett időtartamával kapcsolatban, és négyhetes országos zárlat elrendelését javasolja. Benjamin Netanyahu miniszterelnök a héten azt javasolta, hogy a kijárási korlátozás addig tartson, ameddig a napi diagnosztizált koronavírus-fertőzöttek száma nem megy 1000 alá. Csütörtökön 3958 tesztelt személy lett korona pozitív,

A címlapon a népszerű festőművész, Mona Osman – Érzelmi szakaszok forgatókönyve című alkotását mutatjuk be. A művet 2017-ben a Saatchi galéria állította ki. A zsidó magyar-szudáni származású művész alkotásai a monaosmanart instagram címen megtekinthetők.

közel 100 ezer teszt elvégzése után.

Mindazokat, akik légi úton érkeznek Izraelbe, elszigetelt szállodákba szállítják. A légitársaságok szerdán igyekeztek rohamtempóban hazaszállítani a kényszerelhelyezést elkerülni szándékozó izraelieket. Csak Dubaiból 3000 izraeli tért vissza.

Gabi Zeevi

Egy izraeli csoport baráti légkörben – Facebook poszt
2020. december. 17.

Néhány friss ma esti hír (csütörtök): Vasárnap elkezdődik az oltási kampány, egyelőre sokkal kevesebb ponton, mint tervezték (kb. 65 központban, a tervezett mintegy 500 helyett – még nincs elég vakcina előkészítve). Először a kórházi személyzet kapja (aki hajlandó rá, 30-70% között, kórháza válogatja), majd a 65 éven felüliek. Ezeket vagy sms-ben hívják, vagy időpontot kell kérniük. Ezért a Maccabi komputerei 3500 feliratkozó után összeomlottak a tízezrek nyomása alatt.

A korona-kabinet illetékesei megtiltották, hogy a televízió pénzt fizessen a celebeknek azért, mert a kamerák előtt oltatják be magukat. Ha reklámot csinálnak a vakcinának, azért pénzt kapnak, és jo-

gosan, mert az a munkabérük. De hogy tényleg beoltatják-e magukat, azt nem tudhatjuk. És ha igen – azért tilos pénzt adni.

Bibi karanténban van holnap estig, mert több mint egy hete találkozott hűsége famulusával, David Bitannal, aki akkor már korona-fertőzött volt, de csak legyintett rá. Másnap rosszul érezte magát, most az intenzív osztályon van, leállították a tüdejét, és ún. ECMO [membrán-oxigenizáló] gép lélegezteti. 55 éves. Bibi közölte, hogy szombat kimenetelekor beoltatja magát. Persze, kamerák előtt, mert azt nem hagyja ki. Vele tart Yuli Edelstein egészségügy miniszter is, másnap Reuven Rivlin államelnök, Aryeh Deri belügyminiszter és több fejcs.

A beoltottnak továbbra is maszkot kell viselni, mert ha nem is betegíti meg őket a vírus, nem tudjuk, hogy nem él-e a torkukban, és ők nem fertőznek-e másokat.

Ha nem jön új fordulat, akkor két nap múlva feloszlik a Kneszet, és március közepén új választások lesznek. Még meg se tanulhattuk 36 miniszterünk neveit, már el is felejthetjük a legtöbbszörüket. Remélhetőleg az új kormány karcsúbb lesz, a tetőtől talpig.

Valószínűleg a jövő héten szigorúbb korlátozások várhatók, pl. több iskolai osztály bezárása, az üzletek, plázák ismételt bezárása stb. Ha ez sem segít, kb. 3 hét múlva jön a harmadik általános zárlat.

Gilad Gur

Egy izraeli csoport baráti légkörben – Facebook poszt
2020. december 19.

A Moderna cég is megkapta a Covid-19 vakcina forgalmazásának

engedélyét az amerikai FDA-tól. Izrael szerződésben áll mind a Modernával, mind a Pfizerrel több milliárd adag erejéig, tehát nem kell tartanunk vakcinahiánytól vagy kétségtől.

Az elmúlt napokban megint sokat vitáztam a vakcina ellen és mellette. Én tudvalevően vakcinapárti vagyok. A viták alatt elmondott ellenérvek egy része is elgondolkodtató volt. Miután az ellenérvek megalapozott részeinek utánaolvastam (bocsássanak meg, de a „Bill Gates chipet ültet be” típusú érvelőket nem tudtam komolyan venni), de örömeimre közületek többen álltak elő olyan ellenérvekkel, amelyekre vakcinapárti énem is megállt gondolkodni egy pillanatra. A következő összefoglaló megállapításra jutottam. (Remélem, elfogadható lesz a vakcinaellenesek egy részének is.)

Szóval, az a tény, hogy az amerikai FDA engedélyezte a két nagy cég vakcináját, aránylag megnyugtató, DE nem teljesen. Hiszen világunk fő mozgatóereje, az anyagi érdek nagyon vakcinapártivá tesz mindenkit, mind a cégek várható profitja, mind a világ lanyhulóban lévő gazdasági állapota miatt. Másfelől ebben a világban nem nagyon lehet titokban tartani semmit, vagyis, ha valami nagy átverés lenne a

vakcina, azt már mindenki tudná. Igaz, hogy a cégek a mindenkire kiterjedő oltás [vakcinálás] előtt széles körű – az FDA feltételei szerinti – vizsgálatokat tartottak. Az összesen mintegy százezer teszt-oltás után a valóságban százmilliók kapják majd az oltást, ami kis mennyiségben hozhat előre nem számítható, időnként súlyos eseteket is. A végső érvem kissé hasonlít arra, amit a lottózás ellen szoktam használni: hasonlítsuk össze a statisztikai esélyeket. Tehát, azzal együtt, hogy nem lehetünk egészen biztosak abban, hogy nem fogunk szörványosan találkozni egy-egy súlyos mellékhatással, a Covid-19 fertőzés mind a rövidtávú szenvedést, mind hosszútávú mellékhatásokat, mind az esetleges elhalálozást tekintve sokkal veszélyesebb és ijesztőbb, mint a vakcina – beleértve a hatásának részleges bizonyosságát és az esetenkénti mellékhatást.

Gilad Gur

Egy izraeli csoport baráti légkörben – Facebook poszt
2020. december 19.

Tegnap, 91 éves korában elhunyt Yaakov Agmon, Izrael első számú színházrendezője és producere.

A korona pozitívok számának

emelkedése sajnos folytatódik. Tegnap átléptük a 2800-at. Teljes sebességgel rohanunk a harmadik zárlat felé. A teljes zárlat előtt a narancssárga és vörös városokban újfajta szigorítással (riszun mehuda) próbálkoznak. Nem világos, mi lesz a tartalma, mert ilyenről már volt szó korábban, és a betartatása sikertelen volt.

Vasárnap kezdik a lakosság oltását. Szombaton este élő adásban oltatja be magát az életkora miatt rizikócsoportba tartozó Netanyahu. Volt szó a csoportunkban arról, hogy az oltás kötelező lesz-e. Már akkor is mondtam, amit a média is megerősít, az izraeli alkotmány erejű alaptörvények nem teszik lehetővé a kötelezést. Arról viszont szó van, hogy rengeteg olyan esetben, amit ma korlátoznak (repülés, mozi-színház látogatása) kizárólag a beoltottak számára lesz lehetséges. Ilyenfajta törvényrendelet kiadása elég egyszerű lehet. Az eilati üdülőkörzet és Holt-tenger „turisztikai zöld sziget” státuszát a kormány meghosszabbította. Viszont nem lehet tudni, mi lesz e státusz sorsa egy esetleges újabb teljes zárlat esetén.

Látom, hogy elég sokan érdeklődnek magyarországi ismerőseik, rokonaik Izraelbe látogatásáról.

Sajnos nincs jó hírem számotokra. A szokásos izraeli szócsatákban ez fel sem merült és továbbra is kizárólag izraeli állampolgárok léphetnek be az országba.

Gideon Sa'ar új pártja a statisztikákban jó eredményt mutat, 21 parlamenti képviselőt jósolnak neki. Ha ez a szám megmarad, Sa'ar pártja lenne a második legnagyobb párt Netanyahu Likudja után (27 szék). Az új helyzet sokféle eredményt tesz lehetővé, beleértve Netanyahu letaszítását a kormányfői posztról. Ha a tavaszi választások megvalósulnak, cikkben fogom bemutatni nektek az egyes pártokat, tagjaikat és elveiket. Gideon Sa'ar pártjával kapcsolatban szóba került az előző vezérkari főnök, Gadi Eizenkot csatlakozása. Az izraeli törvények szerint a magasrangú katonatisztek egy átmeneti időszakban nem vállalhatnak politikai beosztást. Ez Eizenkot esetében 2022 áprilisáig tart.

Tomi Komlos

Izraeli magyarok, magyar ajkú izraeliek – Facebook poszt
2020. december 18.

Üdvözlök minden magyar ajkú izraelit! Néhány nappal ezelőtt valaki kérdezte, hogy hol lehet magyar

pálinkát kapni. Nos, máig én sem tudtam. Mivel közeleg a szilveszter – eddig soha nem volt probléma, hoztunk Pestről – ma én is kerestem valami ilyesmit, akár Slivovicát. Elmentem itt Kíryat-Gaton egy szeszes ital üzletbe és csodák csodája háromféle Slivovicát találtam. Az egyik Zwack, kóser pálinka! A cég neve: Beni Hason. Tel: 054-707 1548. gondolom meg is lehet rendelni. Az ára 169 Nis. Kértem az eladót, vegye rá a tulajt, hogy rendeljen más ízeket is. Sok sikert és BÚÉK mindenkinek!

Embassy of Hungary in Tel Aviv – Facebook poszt
2020. december 18.

Zsinagógák 50 – A Vasvári Pál utcai zsinagóga

A Vasvári Pál utcában található zsinagógát 1886-ban avatták fel, azonban a Talmud Egylet (Sász Chevra), mely máig használja, jóval korábban, már 1842-ben megalakult a mai Paulay Ede utcában. Alapítója két borkereskedő, Fleischmann Ede és Taub Gusztáv volt.

A tanházat az 1860-as évek elején költöztették a Vasvári utca egy földszintes házába, melynek helyén aztán Fellner Sándor tervei alapján felépítették a ma is aktív zsinagógát. A Talmud Egyletről fontos

kiemelni, hogy működése irányzatoktól független volt, a konfliktusokat kerülte a hitközségekkel. A zsinagóga vezetését mindig is rangos Talmud-tudósok látták el, kezdve a pozsonyi rabbinasztia egy tagjával, Sussmann-Szófer Benjámín Zeév Wolffal.

A Holokauszt a Vasvári közösséget is megtépázta, többeket megölték, de a felszabadulást követően újrazedték a mindennapos tan- és hitéletet, és bár az egylet formálisan megszűnt, a kommunizmus alatt is működött itt rabbi. 1991 óta Oberlander Báruch lubavicsi rabbi áll a közösség élén, aki azóta az épület több felújításának is úttörője volt, 2016-ban pedig az egyletet is újraalakította. ■

*Forrás: Cseh Viktor – EMIH
További képek:
<http://www.zsinagogak.hu/index.php/vasvari-pal-utca/>*

Az Új Kelet megjegyzése: A Vasvári Pál utcai zsinagógát Dr. Domán István főrabbi (1979-91) tevékenysége után vette át Oberlander Báruch rabbi. Dr. Domán István az Új Élet újság – a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének lapja – főszerkesztője volt 1983 és 1991 között.

Róna Péter

Egy izraeli csoport baráti légkörben – Facebook poszt
2020. december 29.

Kedves barátaim!

Kötelességemnek érzem, hogy biztatást adjak azon csoporttársaimnak, akik még nem döntöttek el, hogy beadassák-e maguknak a Covid-19 vírus elleni vakcinát.

Tegnap megkaptam a feleségemmel (Éva) együtt az oltást. Leirom a tapasztalatomat, és mindenkit arra biztatok, hogy ne féljen, nyugodtan kérje a beoltást.

Nagyon kedvesen fogadtak az oltóhelyen, hellyel kínáltak. Kicsit csodálkoztam, amikor megkérdezték, milyen típusú vakcinát kérek, és milyen tüvel szűrjanak belém. De gondoltam, hogy ez a modern vakcinálás mai formája.

Kicsit csodálkoztam, hogy be kötötték a szememet, de gondoltam, hogy benne van a személyi nyilvántartásomban, hogy már apró gyermekkoromban irtóztam a tű látványától. Megsimogatták a felkaromat, és egy kellemes bizsergő érzés járta át testem. Sehol egy tűszúrás, ha nem lettem volna meggyőződve a vakcina jelenlétéről, azt gondolhattam volna, hogy nincs is tű a fecskendőn. De gondoltam, hogy ez a mai technika.

Pár másodperc, és ismét a szabad levegőn voltunk.

Semmi extra – nyugalom, barátaim.

Irány haza – édes otthon!

Egy picit csodálkoztam, amikor a taxisofőr nem kérdezte meg a lakáscímünket, mondván, hogy ő mindent tud. De gondoltam, hogy ez az egészségbiztosító tár-

saság kedves figyelmessége, ne terheljük a sokkhatás után a kedves partnerünket. És a taxi pontosan a házuk előtt fékezett. Jól éreztük magunkat.

Semmi extra – nyugalom, barátaim.

A lakásba beérve kicsit csodálkoztam, hogy kedvenc macskánk (Filip), megpillantva bennünket, laposkúszásban megcélozta a lakás legtávolabbi kanapéjának alját. Egyébként hazatértünk örömeiben letépi a nadrágom szarát (sajnos akkor is, amikor rövidnadrágban vagyok).

De gondoltam, furcsa szagokat érez. Jól voltunk.

Semmi extra – nyugalom, barátaim.

Elhelyezkedtünk a lakásban, jólesően gondoltunk arra, hogy – ahogy azt szabad akaratunkból eldöntöttük – beadattuk magunknak a védőoltást.

Kicsit csodálkoztam, hogy az üzenetrögzítőnkön volt egy hívás Bill Gates-től. Nem a hívás ténye okozott meglepetést, hetente beszélünk. Az volt a furcsa, hogy gratulált a bátorságunkhoz, hogy elfogadtuk az oltást és mondta, hogy a macska miatt ne aggódjunk, maximum 2 óra után előjön a rejtékhegyéről, és elfogadja majd a Friskies halas konzervet a hűtőből. Ezen kívül figyelmeztetett, hogy ideje lenne fehéreműt cserélnem, mert annak színezete – bizonyára a vakcina hatására – változáson ment keresztül a rendelőbe való belépésünk óta. Furcsa volt az üzenete, de azután eszembe jutott, hogy nem húztuk be a sötétítőfüggönyt, könnyen beláthatott a lakásba.

Teljesen jól éreztük magunkat. Semmi extra – nyugalom, barátaim. Ma reggel frissen, üdén ébredtünk mindketten.

Teljesen jól éreztük magunkat. Semmi extra – nyugalom, barátaim.

Teljesen jól éreztük magunkat. Semmi extra – nyugalom, barátaim.

Semmi extra – nyugalom, barátaim.

Lefekvéshez készülődve megtapogattam a karomat, de a legcsekélyebb fájdalmat sem éreztem. Hiába, ez a technika.

A zuhanyozáskor, amikor a nyakamat szappanoztam (a heti fürdési nap volt tegnap éppen), egy enyhe dudort éreztem a nyakam bal oldalán. Semmi nagy dolog, csak egy kis dudor.

Kérdeztem a feleségemet (Éva), aki szintén tegnap este szappanozta magát, hogy ő is érezt-e hasonlót. Odanyúlt, és mondta, hogy nagyon enyhén ő is érez valamit, de ő a jobb oldalon.

Semmi fájdalom, éppen csak egy kis dudor.

Mondja a feleségem (Éva), hogy ez olyasmi kis dudor, mint amilyen a macskánk (Filip) nyakán található azóta, hogy beletették az azonosító jelet az állatorvosnál. Jót neveltünk, hogy nekünk is van dudorunk, pedig nem is voltunk az állatorvosnál.

Teljesen jól éreztük magunkat. Semmi extra – nyugalom, barátaim.

Végre éjszaka, megszokott ágyunkban pihentünk. Álom, édes álom.

Éjjel felébredtem, és szokatlan, sejtelmes világosság volt a szobánkban. Oldalt pillantva láttam, hogy a feleségem (Éva) haja mint ha fluoreszkálna. Kicsit csodálkoztam, de aztán rájöttem, hogy ritkán szoktam éjjel felébredni, ezért nem tűnt fel eddig. És különben is a macskánk (Filip) szeme is fluoreszkál a sötétben.

Teljesen jól éreztük magunkat, békésen elaludtunk.

Semmi extra – nyugalom, barátaim.

Ma reggel frissen, üdén ébredtünk mindketten.

Semmi extra – nyugalom, barátaim.

Kicsit csodálkoztam, hogy a kávéautomatánkban két csésze gőzölgő, friss kávé várt; az egyik két cukorral, kicsi tejjel, a másik egy cukorral. És mindkettő balra kerverve – pont, ahogy szeretjük. A kenyérpírtóból is pont akkor pattant ki a két szelet barna kenyér, kellemesen megsülve.

Azt gondoltam, biztosan nem olvastam el jól a használati utasítást, eddig nem ismertem ezeket a funkciókat.

Jól indul a nap, mondhatom.

Rápillantva a telefonomra meglepő üzeneteket találtam;

Az első arról értesít, hogy egy kicsit sápadtnak tűnök ma reggel, nem ártana sétálnom egyet a friss levegőn.

A másik a feleségemnek (Éva) szól, hogy az az édes kis pepita kosztüm, amit éjszaka álmában látott egy divatbemutatón, megvásárolható online a megadott weboldalon.

Még egy – igazán figyelmes – üzenet volt nekem címezve, hogy a 2011.02.29-én behelyezett fenék-implantátumom sűrűségében változás állhat be a vakcina következtében, tapogatással ellenőrizzem.

Rögtön láttam, hogy ez egy igazi fake news, mivel jól emlékszem a behelyezés időpontjára, abban az évben a február 28 napos volt. Nem könnyű engem átvenni!

Hát eddig, kedves Barátaim, örömmel jelenthetem, hogy a tegnapi vakcina semminemű mellékhatását nem fedeztük fel. Ezért biztathatok mindenkit, hogy tegye félre az aggodalmaskodását, oltásra fel.

Semmi extra – nyugalom, barátaim!

Terrortámadás a kijárási tilalom kezdetén

Bécs, 2020. november 2.

Avi Ben Giora

Ezt a dátumot vastag fekete betűkkel jegyezzük be Bécs történetébe: aznap egy merénylő négy ember halálát okozta. Még ma sem egyértelmű, vajon véletlenszerű vagy tudatos volt a nap kiválasztása, vagy az elkövető (avagy elkövetők, mert ez még azóta is homályban van) éppen azt a felfordulást használta ki, hogy aznap éjféltől lép érvénybe a kijárási tilalom.

Hétvége volt, az utolsó nap, amikor még az összes presszó, kávéház, vendéglátóhely nyitva tarthatott. A szokásosnál is többen jöttek össze kiélni a lehetőséget. (Magánügy, de nekem is ott kellett volna lennem, hiszen minden hónap elején itt találkozunk egy jó kiadós dumapartira volt izraeliek és egykori magyarok.) A bécsi belváros e részén található a zsidó hitközség székháza, valamint a világhírű nagy zsinagóga, amiről itt azt mondják, a New York-i után a világon a második legnagyobb. A bécsit egy ház takarja, annak belsőjébe építették, de a Dohány utcai sokkal-sokkal nagyobb – és nem csak annak tűnik.

A városrészt a bécsi szleng Bermuda-háromszöggént említi (bár itt nem tűnnek el hajók). A város közepén folyik a Duna-csatorna, egyik partjára koncentrálódik a belváros, a közelben fut a bécsi Nagykörút, a Ring, és innen néhány perc

alatt elérhető az autópálya bevezető szakasza. A környék telis-tele van kisebb-nagyobb szórakozóhelyekkel. Akik aznap estére nem foglaltak asztalt, hoppon maradtak.

Valamikor nyolc óra körül a nyugalmat fegyverropogás zavarta meg, a zaj a zsinagóga környékéről érkezett. A támadó (avagy támadók, mai napig nem egészen tisztázta) válogatás nélkül lőtt. A zsinagóga már zárva volt, a bejárat melletti bódében egyetlen biztonsági őr ült, őt megsebesítette a lövöldözés. Ezzel szinte egy időben a közeli Schwedenplatzon is lövöldöztek. Erről tucatszámra készültek videók és kerültek a közösségi oldalakra. A rendőrség közleményt adott ki, hogy a videóanyagot ne a közösségi oldalakra töltsék fel, hanem egyenesen a rendőrségnek küldjék.

A feltételezések szerint a merényletnek nem egy elkövetője volt. Ezt alátámasztja, hogy a merénylet helyszínén, illetve közelében el-

fogtak gyanúsítottakat. Többeket őrizetbe vettek. A terrorelhárítás emberei másnap végigkutatták a környéket. Ezután este a belügyminiszter közölte, hogy egy elkövető volt, akit likvidáltak.

Az esemény tragikus súlyát jelzi, hogy már a Wikipédia is külön oldalt szentel neki, a szóba jöhető összes forrás és gyanú felsorolásával. És innentől kezdve más dimenziója van a támadásnak: hogyan kezeli a média a nyilvánosságot. Mik a hiteles tájékoztatás kritériumai, a nyomozás érdekében szabad-e a nyilvánvaló igazságot eltagadni. Hiszen egyetlen elkövető hogyan képes ugyanabban az időpontban több helyszínen is jelen lenni?

Ausztriában nem példa nélküli a kódosítás. Sok éve a Bécs/Schwechat reptéren palesztin terroristák követtek el fegyveres merényletet (1985). Magyar áldozata is volt, Szegedi Molnár Géza színész-parodista, akit egy eltévedt golyó kény-

Régi-Új Kelet

Az osztrák főváros Innere Stadt (Belváros) kerületében, 2020. november 2-án a Schwedenplatzon egy vagy több fegyveres a Stadttempel zsinagóga utcája mellett gépkarabélyból tüzet nyitott. A támadás utáni órákban megerősítettek, hogy négy civil és az egyik elkövető meghalt. Huszonketten súlyosan megsebesültek. A támadásnak hét további sérültje volt. Hivatalos helyekről úgy nyilatkoztak, hogy a megölt támadónak kapcsolata volt az Iszlám Állammal.

szerített toloszékbe. A hivatalos közlemény szerint az összes terroristával végeztek. Ám két elkövető később mégis felbukkant más helyszíneken.

Van egy igen különös osztrák példám, a magányos levélbomba története. Az illető olyan személyeknek küldte robbanó leveleit, akik valamilyen tettükkel kiváltották ellenszenvét. Számára minden külföldi született ellenség volt, és persze azok is, akik nincsenek vele azonos véleményen. Ilyen volt számára Helmut Zilk is, Bécs korábbi polgármestere. A levélbomba robbanása a fél kezét vitte el.

A nyomozás hosszú ideig eredmény nélkül folyt, mígnem az elkövető beleesett a saját csapdájába: az egyik bombája még a feladás

előtt robbant. Mindkét kezét elvesztette. Elfogták, és persze életfogytiglant kapott. De a történet itt furcsa fordulatot vesz: a tettes a hivatalos közlemény szerint a börtönben öngyilkosságot követett el. Vajon hogyan? Ugyanis állandó ellenőrzés alatt tartották. Állítólag. Mégis tudott megszerezni magának kötelet. Valószínűleg nem találta elég használhatónak a felhasogatott lepedőket. De hogyan tudta megcsomózni? Csoda-e, ha ez az öngyilkosság inkább megrendezett gyilkosságnak tűnik?

Amikor ezt írom, december elején, az ausztriai hírekben már említés sincs a terrortámadásról. Időközben a további hírmorzsákat nem az osztrák sajtó tette közzé, hanem más országok lapjai. (Ezek hiteles-

ségét azonban nem állt módomban ellenőrizni.) Annyi már kiderült, hogy több elkövető volt, és a nyomozás során igen fontos információkat figyelmen kívül hagytak. Ezek közül talán a legérdekesebb a szlovák titkosszolgálat Bécsnek címzett levele, amiben értesítik az osztrák terrorelhárítást, hogy az elkövető Szlovákiában lőszert és kézfegyvereket akart vásárolni, bár eredménytelenül. Az értesülésre az osztrák hatóságok nem reagáltak. Az intézmények egymásra mutogatnak, sem a belügyminiszter, sem a rendőri vezetők nem érzik magukat felelősnek. Szerintük az ügy lezártnak tekintendő.

A polgár meg azt érzi, valami nagy-nagy köd száll rá – és ezt nagyon nem szereti. ■

SZUNYOGH SZABOLCS:
Zsidó nők

Róna Éva – BJI

Szunyogh Szabolcs nem először nyúl a Könyvek Könyvéhez témáért. Elfogultság nélkül lapozgatja az Ó- és az Újszövetséget, akár a zsidóságot választja témául, akár (más műveiben) a kereszténység kezdeteit, sőt a két vallás összeshívódását és ütközését, a keresztes háborúk idejét. Valamennyi könyve egyszerre keveréke, vagy még inkább szövete a tudós alaposágnak és az élvezetes ismeretterjesztésnek.

Izrael magyar nyelvű olvasói lassan két évtizede fogadták örömmel a Kordnadrágban Tel-Avivban című útikönyvét, ami az ötletes cím ellenére nemcsak a modern Izraelt és legeurópaiabb nagyvárosát tárta fel, hanem egy világos gondolkodású, elfogulatlan újságíró szemszögéből mutatta be a zsidó állam, a zsidó vallás szent helyeit is. A közelmúltban megjelent Magyar Menóra nemcsak a magyar ortodox zsidóság ma már csak nyomokban megmaradt emlékeit tárta fel, hanem a neológ, sőt a szekularizált zsidóság teljesítményéről is igyekezett méltó kordokumentumot készíteni.

Legfrissebb kötetének címe egyszerre semleges és célzatos: Zsidó nők. Onnan válogatja művének hőseit vagy inkább szereplőit, ahol a legkönnyebb megtalálni, indításképpen a Bibliából. Hiszen az Ószövetség a judaizmus szent alapművét, a Tanachot foglalja magában. A csaknem három ezer évvel ezelőtt keletkezett és ránk hagyományozódott szöveg szemlélete természetesen alaposan eltér napjaink női életmodelljétől. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ne beszéljenek nőkről a szent szövegek, habár a történelem főszereplői legnagyobbbrészt férfiak.

Persze azt, hogy a nő társadalmi helyzete milyen volt, ritkán tudjuk rekonstruálni egy-egy híres nőalak viselkedéséből – gondoljunk csak Eszternek a Purim ősforrását jelentő könyvére vagy Juditra, aki Holofernéz levágott fejét felmutatva segítette győzelemre az ókori zsidókat. Mindenesetre a héber Biblia nagyszerű nőalakjai aktívak, és beleszólnak a

saját életük, valamint közösségük sorsának alakításába. Szunyogh azonban igyekszik teljes körképet rajzolni, tehát rövid vázlatot ad az újszövetségi nőkről, akik tiszta szívűek és mélyen szeretik Jézust, de passzívok. Az a kor már a kereszténység születésének ellentmondásaitól sem mentes kora volt.

Ámbár ellentmondásaitól a későbbi korok sem voltak mentesek. A váltakozó intenzitású antiszemitizmus nemtől független volt, mégis voltak apályai. Ilyenkor a teljesítmény számított, hogy a nő színész volt, operaénekes, úszó, tornász, festő – míg a zsidóellenesség, zsidógyűlölet dagálya idején a származás irt felül mindent. Ez pedig már a huszadik század szégyenletes éveibe viszi az olvasót. Más lett a zsidó nők szerepe, megítélése, elfogadása.

A Zsidó nők portréival a szerző többek között azt szeretné megmutatni, hogy mennyiben és hogyan segítette a zsidóságuk ezeket a közegükből kiemelkedő asszonyokat abban a törekvésükben, hogy jobba tegyék a világot.

Szunyogh Szabolcs nem hagyja vizsgálat nélkül a mai Izraelt sem, ahol a zsidó nőket nem is lehet egyetlen kategóriába szorítani. Hiszen a tengerparton napozó, alig-fürdőruhás lányok és bokáig-csuklógig eltakart testű-hajjú fiatal nők, asszonyok egyazon szellemi közösséghez tartoznak. Mégis egy részük elfogadja, megtapasztalja a ma világát, résztvevője a politikai, egyenjogúsági mozgalmaknak, míg mások az évezredek kötelességei teljesítésében találják meg önmagukat. És sokszor, mindkét csoport tag-

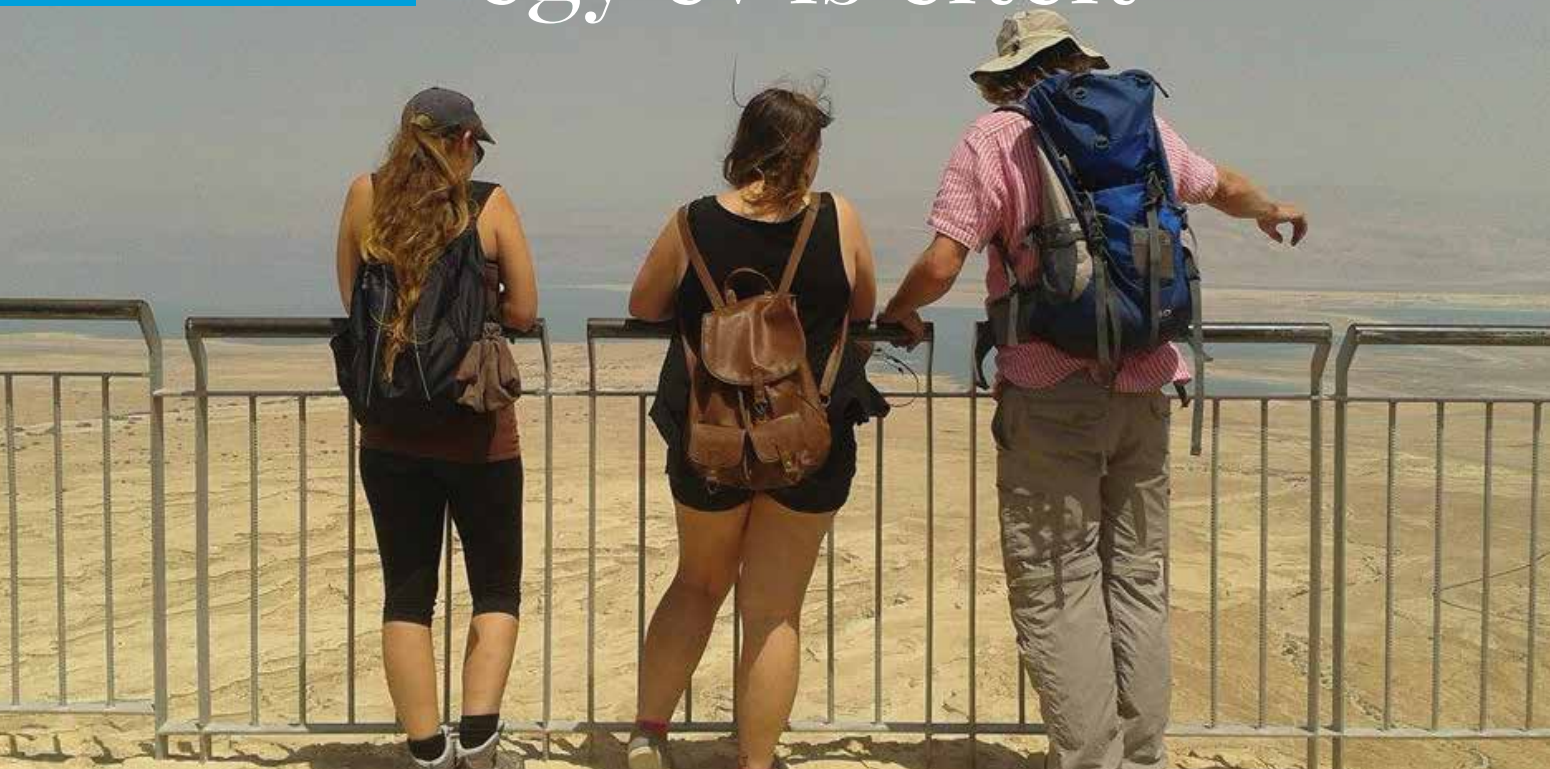
jai kisebb-nagyobb idegenkedéssel tekintenek a másokra.

Szunyogh Szabolcs olvasmányos és szórakoztató könyve a sokszínű világról szól, nem először, reméljük, nem is utoljára – segít közelíteni egymáshoz a különbözőképpen gondolkodókat.

Szunyogh Szabolcs neve nem ismeretlen népes olvasótábor előtt, beleértve a magyarul olvasó izraelieket is. 1950-ben született Budapesten. Tanárként végezte az egyetemet, de dolgozott újságíróként, lapszerkesztőként, rádiósként. Irodalmi művei között ifjúsági és ismeretterjesztő könyvek, hangjátékok jelentek meg. Jelenleg a Klubrádió munkatársa. Munkásságának elismeréseként többek között Radnóti- és Várhegyi György-díjjal tüntették ki. ■

Szunyogh Szabolcs: Zsidó nők; Noran Libro Kiadó, 2019; 3990 Ft

Lassan már egy év is eltelt

Grünhut Éva

Lassan már egy év is eltelt azóta, hogy turisták jártak utoljára Izraelben. Mi, idegenvezetők voltunk az elsők, akik megéreztük a koronavírus hatását, és akik megértettük: ez a járvány alapjaiban fogja megváltoztatni a jövőt és a terveinket. De így is csak pár hónap kényszerpihenőt tudtunk elképzelni. Ahogy ez a leállás egyre hosszabb lett, mind többen gondolkodunk el a jövőn, keresünk új lehetőségeket, hiszen senki sem tudja, milyen is lesz a turizmus.

Bodrogi Zsuzsa kolléganőmmel beszélgettünk erről a kérdéstről, ő a külföldi turistákkal foglalkozó idegenvezetők, irodák és dolgozók szövetségének tagja. A szövetség pár hónappal ezelőtt már benyújtott egy programtervet a turizmus újraindítására, pontokba szedve, hogy a jövőben milyen változásokra lenne szükség.

E változások jelentős részét az idegenvezetők többsége egyetértéssel és támogatással fogadná. A főbb elképzelések a következők:

- Csoportos utak szervezése kizárólag irodákon keresztül történhet. A beutazáshoz szükséges egy 72 óránál nem régebbi negatív Covid-teszt, továbbá biztosítás kötése koronavírus-fertőzésre is.

(Amennyiben a tesztet valaki a reptéren végezteti el, két hetet karanténban kell töltenie.)

- Az út résztvevői ún. kapszulában (kis, zárt csoportban) szállnak fel a repülőgépre Magyarországon, együtt utaznak, leszálláskor együtt hagyják el a repteret, az idegenvezető és a buszsofőr már itt várja őket. Innentől kezdve a

csoport folyamatosan együtt tartózkodik – sem az utasok, sem az idegenvezető, sem a sofőr nem hagyhatja el a társaságot a program ideje alatt.

- A csoport csak engedéllyel rendelkező, saját idegenvezetővel, és az iroda által oda szervezett buszsofőrrel utazhat. Vagyis a lelki vezetők vagy a Magyarországról érkező, de Izraelben illegálisan működő idegenvezetők nem vihetnek csoportot.
- A turisztikai helyszínek, nemzeti parkok, látványok csak előre megrendelt jegyekkel, és előre lefoglalt időszámban látogathatóak.

E cikk megírásának idején Izraelben

a belföldi turisták számára újra megnyitották a nemzeti parkokat, természetvédelmi területeket és múzeumokat. Az országba turisztikai céllal egyelőre nem érkehetnek külföldiek. A belföldi turizmus a fent vázoltakhoz hasonlóan tervezetten és az előírások szerint működik, zárt helyeken maszk viselése kötelező, a kétméteres távolságot tartani kell, a csoportok mindvégig a kapszulában maradnak. Az időpontokat előre egyeztetik és foglalják le, ezzel is elkerülve a helyszínek túlszűfolttságát. Amennyiben a csoport jelentősen késik a lefoglalt időszámbához képest, elképzelhető, hogy az adott helyszínt nem látogathatja meg.

Gyakorló idegenvezetőként mindannyian jól emlékszünk arra, amikor több száz ember tülekedve áll sorban Jézus sírjánál a Szent Sír Bazilikában, vagy a betlehemi Születés Templománál. Szezon idején előre figyelmeztetjük a zárandókat, hogy igen hosszú várakozásra kell számítani, hogy feljussunk a Maszadára vagy beléphessünk a Galileai-tó környéki templomokba. Ez nemcsak a látogatók idejét rabolja, de sokszor feszültséget,

türelmetlenséget vált ki, és nem egyszer voltunk szemtanúi komoly dulakodásnak.

A kérdés persze összetett. A szabad ég alatt lévő, nagy területű, nyitott nemzeti parkban viszonylag könnyen megoldható akár több csoport elkülönítése egymástól és így a biztonságos távolság megtartása, ugyanez viszont igen nehezen kivitelezhető az új szabályok szerint zárt térben, ahova százak akarnak mielőbb bejutni, és ahol akaratlanul is sűrű tömegbe verődnek a várakozók. A nemzeti parkok technológiai szempontból már megoldották a jegyváltás és az időszámfoglalás kérdését, hiszen interneten, telefonos applikáció révén mindez megvalósítható. De vajon a vallásos helyek, templomok milyen módszereket fognak kidolgozni, és ki fogja ezeket előírászerűen működtetni?

Természetesen sürgető a higiéniai szolgáltatások és feltételek fejlesztése is. Például a nyilvános mosdók számának gyarapítása, ezek szakszerű felszerelése szappannal, nedves törlőkendővel, alkoholos kézmosóval. Különösen fontos ez olyan, sokak által látogatott helyszíneken, mint Neve Midbar vagy a Holt-tengernél a Kalia strand, továbbá a turisták által

FOTÓK: GRÜN HUT ÉVA

előszeretettel látogatott vendéglőknél.

A buszok belső elrendezése felveti, hogy az utasok között milyen távolság megtartása lehetséges. Ma az izraeli belföldi csoportos utakon egy 40 fős buszon húszan utazhatnak. Ez értelemszerűen elősegíti a szabályok betartását, de ugyanakkor erősen megemeli a költségeket is.

Izgalmas kérdés az is, vajon az egyéni utasok a jövőben milyen élményeket részesítenek előnyben. Izrael a Szentföldet jelenti, úgyhogy az első visszatérők minden bizonnyal a zárandokok lesznek. De hogy a későbbiekben nyílnak-e további lehetőségek, azt egyelőre még csak találgatni lehet. Az utazó korosztály inkább a fiatalabak felé tolik el, mert ők nagyobb biztonságban érzik magukat utazás közben? Lesz-e igény új típusú utakra, mint a természetjáró vagy kirándulás jellegű programok (green tourism), és/vagy speciális tematikájú túrákra, mint a kulináris, illetve bortúrák, az egészségügyi vagy wellness-turizmus, sportturizmus?

Pillanatnyilag rengeteg a kérdés a jövő vendégforgalmával kapcsolatban. Mindenképpen biztatóak a tervek és elképzelések, amelyek mind abba az irányba mutatnak, hogy amint lehetőség lesz rá, újra szívesen és nyitott szívvel várjuk az idelátogatókat. ■

Mire hetvenhat éves lesz az ember...

Radmila Marković

Mire hetvenhat éves lesz az ember, számtalan veszteség éri. Még emberpalánta voltam, amikor fájdalmas búcsúzkodás után soha többé nem láttam az apámat. Elesett a második világháborúban. Vártam őt vissza, követeltem az anyámon: Hol van? Miért nem jön?

Szegény anyus csak biztatott, várjak türelmesen, de én nem voltam türelmes kislány. Egy alkalommal, amikor valami rossz fát tettem a tűzre, dorgálás lett a vége. Akkor hangos szóval, sírva hívtam az apámat.

– Hol vagy, drága apukám? Itt engem nem szeret senki.

Volt azért ebben egy kis számítás is, mert az anyám közelében kiabáltam világgá a fájdalmamat. Lett is eredménye: nagyon sokáig nem kaptam szidást, a nagymamám is csak azt hajtogatta: ejnye, ejnye kislányom.

Pár év elteltével anyám másodszor is férjhez ment. Kezdetben sehogyan sem akartam elfogadni a nevelőapámat, sőt amikor első este nálunk aludt, nem akartam az ágyamba feküdni. Ültem a sámlin, és amikor már úgy éreztem, leesek róla, mérgesen megszólaltam.

– Menjen már haza, és aludjon a saját anyukájával, én is az enyémmel akarok aludni!

Valahogy azért csak meg tudtak győzni, s attól a naptól kezdve a saját ágyamban aludtam. Elég sok időbe telt, mire megszerettem a nevelőapámat. Türelmes ember volt és szeretett engem. Ha az anyámtól verés fenyegetett, csak mögé bújtam, ő megvédett. Igazi apa-lánya viszony alakult ki közöttünk.

Egy éjszaka arra ébredtem, az anyám kelteget. Amikor kinyitottam a szemem, volt is mit látni. Anyám hálóinge csupa vér, a keze is. Csak annyit mondott.

– Gyorsan vedd a ruhád, és gyere.

Nem is fogtam fel, mi történt. Rohantunk, ahogy csak tudtunk a sötét éjszakában, a hat hónapos terhes anyám meg én, a nevelőapám anyukájához. Ott fogtam fel, hogy megölték a nevelőapámat. (Később tudtam meg, egy mulatságot kísérő késelés vétlen áldozata volt.) Kilenévesen majd megszakadt a szívem. Nem lesz többé nekem egy

apukám sem! Attól féltem, elveszítem a nagymamámat is.

– Nagymamám – szólaltam meg –, én azért eljöhettek továbbra is?

Láttam hófehér arcát, remegő állkapcsát. Nem sírt, de a szobában meghallhatatlanul üvöltött lelkünkben a fájdalom.

– Te továbbra is az én unokám vagy. Mindig várni foglak, mint eddig.

Ma sem értem, hogyan tudott beszélni. Alig állt a lábán, és valamit mondogatott, amit nem értettem.

Gyermek voltam, tizenéves, amikor elveszítettem mindkét nagymamámat. Sajgott a lelkem, de a fiatalságom, az iskola hamar más irányba terelte a figyelmemet. Még ma is mély tisztelettel és szeretettel gondolok rájuk, de a fájdalom elkopott.

Elveszítettem nagyon sok jó barátot, szeretett rokonokat, de életem legnagyobb pofonja akkor csattant, amikor anyám agyvérzést kapott. Rádöbbsentem, mekkora segítségem volt ő, és milyen nagy veszteség ért, hiszen amikor dolgozni mentem, vigyázta, ne-

velte a gyerekeimet, észrevétlenül szeretetet lehelte maga körül mindenbe, még az élettelen tárgyakba is.

Szemrehányást tettem magamnak: miért nem köszöntem meg neki többször a segítséget, miért nem mondtam: szeretlek. Olyan természetesnek vettem, ott van velünk, teszi a dolgát.

Az osztályommal a tengerhez mentünk nyaralni. Azt mondta:

– Csak eredj, lányom, érezd jól magad. Velem minden rendben lesz.

Nem gondoltam, hogy akkor látom őt utoljára. Az ajtóból még visszafordultam, rám mosolygott az ágyból, visszaléptem, és egy puszit nyomtam az arcára. Az utolsót.

A tengerparti címünkre kézbesítették a sürgőnyt: meghalt az anyám. Remegő kézzel fogtam a papírdarabot, jó távol mentem a diákjaimtól, aztán leültem a földre, és sírtam, sírtam, sírtam.

Rögtön buszra ültem, a gyerekeket a kolléganőmre bízta, de eltemették, mire hazaértem. Nem emlékszem már, a sírjánál hullottak-e a könnyeim, azt azonban tudom: összeestem. Valami megszakadt bennem. Szinte haragudtam a sírhantra. Miért vette el tőlem az anyámat? Nekem kell, még úgy, betegem is! A ház üresen kong nélküle. Még a bútorok is ridegen néztek rám, amikor beléptem a szobába, mintha nem is a saját házukban lennék. Sehol egy csöppnyi melegség, pedig odakinn forró a július.

Nem tudok én itt maradni többé. Minden, de minden tárgy túlélte az anyámat.

Ekkor még nem is fogtam fel, mennyire egy szál magam ma-

radtam a két gyerekemmel. Az öcsém tőlem messze élt, Horvátországban. Távlabbi rokonokra nem számíhattam, és ahogy szaporodtak a gondok, úgy nőtt a fájdalom is. Azt hiszem, nemcsak az anyám hiánya keltette fájdalmom volt nagy, hanem a gondok mellett ehhez társult az önsajnálata is.

Ahogy múlt az idő, megmaradt bennem a hiányérzet, valami űr uralkodott a lelkemen, de a figyelmet, az erőmet a gyerekeimre irányítottam.

Ma már nagyon ritkán megyek ki a temetőbe. Nem azért, mert nem akarok, hanem mert messze van, mert nehezen vonszolom föl magam a hegyre. De ezek mind csak kifogások. Ott, abban a sírban, a hegyen már nem az én anyám és a nevelőapám van. Amint beteszem a lábam a temetőbe, furcsa érzés kerít hatalmába. Csend honol kint és bent, valamiféle tiszteletadásnál több és nemesebb érzélem. Nem, nem vagyok hitehagyott. Csak hiszek az élet utáni életben.

Amikor a szülőanyám sírjától elindulok csendben, ahogy bejöttem, s elhagyom a temetőt, emlékek csatlakoznak hozzám. Megértően, szelíden, akárcsak azon a napon, amikor útra indultam, és anyám azt mondta: „Csak eredj, érezd jól magad. Velem minden rendben lesz.” Én pedig elmentem.

Talán a halál is gyógyulást jelent? De miért nélkülem? ■

Művészek és művek a járványról

BJI

Szeptemberben a Haifa Művészeti Múzeum megnyitotta kiállítóterét a pandémia ihlette alkotásoknak. Azóta rosszabbra fordult a helyzet, a második országos kijárási korlátozás ezt sem kímélte, de úgy tűnik, a csaknem három hónapos szünet után az ünnepek után ismét látogatható a következő zárásig.

A megnyitáskor a múzeum igazgatója, Yotam Yakir kesernyős nyilatkozatot tett a Globes oldalain: „A koronavírus annyira megzavarta az életünket, hogy talán nem is érdemli meg ezt a megtiszteltetést.” Az első kijárási korlátozás ide-

jén, márciusban a múzeum dolgozói közül szinte mindenkit fizetés nélküli szabadságra küldtek, azonban az érvényes jogszabályoknak megfelelően állami tá-

mogatóst kaptak az eredeti fizetésük alapján.

A múzeum előzetes programjában nem szerepelt ilyen tematikájú ki-

Kultúra

állítás, de a helyzet felülírta az elképzeléseket, és a világjárványt választották részben témaként, részben pedig a kényszerű karantén idején született művek kiállításával.

A tárlaton ötven művész alkotásai szerepelnek. (<https://www.hma.org.il>) A helyzet tragikus oldalát A káosz terei cím alá sorolt, filozofikus tartalmú táblaképek mutatják meg. A kiállítás kurátora, Svetlana Reingold így fogalmazza meg a válogatás koncepcióját: „A kiállítás a különböző egzisztenciális terekkel foglalkozik, amelyek repedések jelentek meg. Egyeseknél az »otthon« mint a magánélet és a családi melegség biztonságos tere sérült; mások a »test tere« vizsgálják, amely fölött most az állam gyakorol ellenőrzést. Szintén megjelenik az ember és a természet közötti határok gyengülése, amikor az állatok visszafoglalják azokat a tereket, amelyeket az ember elvett tőlük, de a karantén visszaadta nekik.”

Talán nem is túl szokatlan módon az ironikus-önironikus hang is megszólal a kiállításon – elég csak arra gondolnunk, hány fanyar karikatúra járja be a világhálót... Külön szekcióba kerültek a járvány ihlette viccek, videók és mémek, melyek arra is emlékeztetnek, hogy az életet pusztító vírus mellett egy másik is jelen van és terjed: a képernyőtől függés vírusa.

A kínos az, hogy ez az utóbbi fertőzés belénk épült, és kérdés, hogy el tudunk-e szakadni tőle a jövőben, az egészséges időkben. ■

Egy kisvárdai rabbidinasztia

Sófár

Néző István

A Sófár szeptemberi számában jelent meg a kisvárdai rabbidinasztia első tagjának, Rosenbaum Mózesnek az életútját bemutató cikk. Ez az írás ennek a folytatása, melyben a neves Rosenbaum Samunak, valamint unokájának, Rosenbaum Tibornak a portréját rajzolja meg a szerző.

2. Rosenbaum Samu

Rosenbaum Mózes fia, Samu (Smuel Smelke) váltotta a rabbiágban (1943–1944). Ő már korábban is szolgálta a közösséget, hiszen 1937-ben ezt adta hírül a helyi sajtó: „A kisvárdai autonóm orthodox izraelita hitközség június 20-án megtartott rendkívüli közgyűlésén a hitközség gyengélkedő főrabijának, Rosenbaum Mózesnek helyettesévé fiát, Rosenbaum Samut választotta meg.”

Rosenbaum Samu 1895-ben született, felesége Bimba Samul és Feigel Bimba leánya, Bimba Lenke (Leah) volt. Mielőtt főrabbi lett, a Sporttelep utcán, az úgynevezett hármásúti megállónál faraktára volt Kisvárdán, ez azonban nem gátolta abban, hogy a faüzletben mindig nyitott gemore mellett üljön, s amíg a maga „blatt gemoreját” le nem tanulta, nem foglalkozott világi dolgokkal. Jellemére rávilágít egy történet: „Egyszer bejött egy új vevő a faraktárba. Válogatja a neki szükséges faanyagot, majd mikor befejezte, azt mondja a faraktárban

dolgozó tisztviselőnek: Szeretném elvinni a kiválasztott faanyagot, de meg kell mondanom, hogy nincs pénzem annak kifizetésére. Miután a tisztviselő saját szakállára nem adhatta hitelbe az árut, bement megkérdezni a főnököt, ki éppen mélyen el volt merülve a tanulásban. Jó ideig kellett várnia, míg a főnöke befejezte a stúdiumot, s csak akkor adhatta elő a vevő kérését. A felelet ez volt: menjen ki és kérdezze meg a vevőt, hogy tudja-e a Tizparancsolatot. Ha azt feleli, hogy tudja, akkor adja neki oda nyugodtan a fát hitelbe. Meg fogja adni az adósságot. S a tudós, jámbor fakereskedő nem is csalódott.”

A fenti elbeszélés ugyan nagyon szép, ám a gazdasági törvények ridegek, s tudjuk, hogy Rosenbaum Samu üzleti tevékenysége nem mindig hozta meg a kívánt eredményt. A világgazdasági válság éveire is hatottak, ezzel is magyarázható, hogy 1931-ben a Munkácsi Népbank végrehajtást kért Rosenbaum ellen 2000 cseh korona tőke, ennek kamatai és egyéb költségei, va-

lamint a perköltség és végrehajtási költség jogcímén. A bíróság elrendelte, hogy a Rosenbaum tulajdonában lévő ingatlanokat november 20-án árverezzék el összesen kb. 9029 pengő kikiáltási áron.

Az apja örökébe lépett Rosenbaum Samu olyan időszakban lett a zsidóság szellemi vezetője, amikor az általa irányított hittestvérekre a pusztulás várt. 1944 áprilisában, a deportálás pillanatában, amikor még a teljes zsidó közösség létezett, Rosenbaum Samu volt a főrabbi, Tibor nevű fia az alrabbi. Azon kevés magyar zsidó vezető közé tartozott, akik teljességében felfogták a zsidóságra váró nagy tragédiát, mely alól nem vonhatta és nem is akarta kivonni magát a rabbi, aki családjával együtt Auschwitzban fejezte be az életét 1944. június 3-án. Tevékenységét, szellemét megörökítette az Éle divré Smuel c. mű, amelyet Tibor nevű fia adott ki.

3. Rosenbaum Tibor

A lágerekből hazatérő maradvány zsidóságot csekély ideig a család újabb

generációjának képviselője, Rosenbaum Tibor (Pinkász), (1923. november 2.–1980. október 23.) részese volt a vallás nyújtotta támaszban és elmélyülésben. Róla húszéves korában ezt írták: „...megnyerő külsejű, közepes növésű, karcsú természetű fiú volt, jóképű. Kissé sápadt, halk szavú, de határozott fellépésű.” Rosenbaum Tibornak nem csupán a külseje nyújtott pozitív benyomást, hanem tájékozottsága is: „Vallási tanokban és világi műveltségben olyanannyira felkészült, hogy barátaimmal együtt sokszor zavarba hozott bennünket. Meglepődtünk, amikor mi a szovjet mezőgazdaság kollektivizálásának előnyeit bizonygattuk ő pedig ennek a folyamatnak következményeiről, az éhínségről, a földműveléshez legjobban értő paraszti réteg elpusztításáról beszélt... adatokat, számokat ismertetett a tények bizonyítékául... felemlegette, a Molotov–Ribbentrop paktumot, mondván, hogy ha Moszkvából nem bátorítják fel Hitlert, akkor az velük az angolokkal, a franciákkal, az amerikaiakkal szemben nem merne volna megtámadni a lengyeleket, talán nem kerül sor a második világháborúra, s Magyarország békeében élhetne” – emlékezett vissza Rosenbaumra Vadász Ferenc, aki munkaszolgálatos idejének egy részét Kisvárdán töltötte.

Rosenbaum Tibornak nagy szerepe volt a zsidó mentőakciókban. A munkaszolgálatos vajai Galambos (Grosz) Zoltán, aki 1944 augusztusában Várpalotán volt, így emlékezett erre: „Együtt voltam a kisvárdai Rosenbaum rabbi fiával, aki meg-

szökött 1944 augusztusában. Mint később kiderült, eljutott Pestre, és sikerült negyven darab menlevelet szereznie. Engem az egyik vasárnap reggel 6 órakor kirendeltek 14 fogattal Zircra, bányafát kellett szállítani. Mikor este visszaérkeztem, mondták a többiek, hogy itt volt Rosenbaum, hozta neked is a menlevelet.”

Más adat szerint 1944 szeptemberében szabadult Rosenbaum Tibor az internálásból, ezt követően tette fel életét társai segítségére. Többször a Wehrmacht-tiszti egyenruhájába vagy nyilas egyenruhába öltözve járt Budapestet, tette ezt gyalog, motorral vagy gépkocsin, s „Magabiztos fellépésével, hamisított igazolványát kérés nélkül felmutatva bement a gettóba, embereket vitt be és hozott ki. Ugyan-

így járt-kelt a csillagos házakban, a svédek és a svájciak védett házaiban. Halálraítélteket szabadított ki a gyilkosok kezei közül.” Hamisított parancsokkal a munkaszolgálatos századokból is kimentett olyanokat, akiket a hazai cionista szervezetek erre kiszemeltek. A svájci követség erre kiszemelték, Vadász utca 29. alatti „Üveg-házában” kb. 2500 fő kapott menedéket, köztük voltak azok is, aki-

ket a Duna-parti kivégzőhelyekről, a Bécsi úti téglagyárból, a nyilasházakból mentett ki a Mizrahi csoporthoz tartozó Rosenbaum. Kisvárdai segítője is akadt, pl. Lerner Hersu, a Hasomer Hacair tagja, aki Lakatos László névre szóló iratokkal rendelkezett. Ők mentették meg a kisvárdai dr. Schönwald Miklóst is, aki civilben jogászként és bankszakemberként tevékenykedett, s aki a hitközség elnöke is volt.

Egy visszaemlékező így öröközte meg Rosenbaum Tibor egyik mentőakcióját: „Ki lehet a sor végén az az ismerős, vékony arcú, sovány gyerekek? Te jó Isten! Pinchász az, a kisvárdai rabbi fia, a Mizrahi halucok egyik vezetője! Múlt héten még pájésszal járkált, s most itt áll nyilas jelvényvel, karszalaggal, sapkában, fegyverrel a vállán, és komor arccal várja az indulást. A saját hosszú, vékony kamaszomra gondolok. Is-tenem, holnap ugyanúgy fog ő is beállni a sorba? És ha akarja, van-e jogom visszatartani? Mindenkinek fel kell sorakoznia! Mégis arra gondolok, hogy az én kis Pinchász barátom egyedül áll ma a világban. Már tudjuk, hogy a kisvárdai rabbi egész családjával deportálták. Odalépek hozzá, de

ő észreveszi a szándékomat, és mielőtt megszólalhatnék azt mondja: »Éppen őket akarom megbosszulni, most végre ütött az óra.« ...Estére majdnem megduplázódott a ház létszáma. Minden sarokban ismerősök örültek egymásnak, és boldog csodálkozással mesélték el a fiúk hihetetlenül vakmerő fellépését.”

A vészorszak végeztével a maradék vidéki zsidóság minden csapás

és negatív hatás ellenére közösségként is élni akart, így volt ez Kisvárdán is. 1946-ban 804 zsidó volt a településen, és ezen év április 4-én beiktatták a Rosenbaum-dinasztia harmadik rabbiját, Tibort, a kisvárdai főrabbi tisztségébe: „Nagy esemény az iktatás aktusa a magyarországi orthodox körökben, mert a rabbiválasztástól és Rosenbaum Pinchász főrabbitól, aki a Brit Chálucim Dátiim és a Cionista Szövetség Végrehajtó bizottsága vezetőségi tagja, a Felső-magyarországi cionista élet felvirágzását remélik. Kahán Frankl Samu, az Orth. Iroda elnöke is megjelent az iktatási szertartáson és nagy beszédben üdvözölte a kisvárdai főrabbit, akiben – mint mondta – a magyar orthodoxia egyik vezető személyiségét tiszteli. Dr. Ungár Sándor a „Mizráchi” párt üdvözlését tolmácsolta, majd Dr. Schönwald, aki sok éven keresztül volt a kisvárdai hitközség elnöke, biztosította a hitközség támogatásáról új főrabbi-ját. Beszédében visszaidézte a kisvárdai hitközség fénykorát, nagy elismeréssel adózott a főrabbi bátor magatartásának, melyet a vészorszak idején tanúsított és biztosította hívei hűségese támogatásáról nehéz feladatainak megvalósításában.”

Rosenbaum megválasztása két dolgot jelentett. Egyrészt azt, hogy a mizrachista egyént a vallásos körök is elismerték, korábban ugyanis ezek a befolyásos szervek, egyének inkább anticionisták voltak. Másrészt azt, hogy a helyi zsidó közösség folytatni kívánta az új főrabbi nagyapja által megteremtett családi vonalat. Ekkor még úgy látszott, hogy újraéled az orthodox hitközség. Az 1948-as megyei címtár szerint a főrabbi még Rosenbaum Tibor, az alrabbi Szamet Vilmos, Friedmann Bernát körzeti rabbiként van feltüntetve.

A Magyar Cionista Szövetség 1948. március 14-én országos értekezletet tartott, itt a vezetőségben történt változások lezajlásán túl több cionista helyi csoport megalakulását is bejelentették, köztük volt kisvárdai is.

Rosenbaum Tibor főrabbit azonban más irányú feladatai elfoglalták, a cionista mozgalom egyik hazai élharcosa lett, ilyen jellegű tevékenységet már korábban is kifejtett. A Magyar Ortodox Rabbitanács tagjaként, a Bne Akiva (a Mizrahi ifjúsági szervezete) vezetőségi tagjaként is fontos szerephez jutott. 1946-ban, a Bázelen tartott XXII. Cionista Kongresszuson a magyarországi cionistákat képviselő 14 tag között a Mizrahi nevű szervezet négy küldöttének egyike Rosenbaum volt, aki már ekkor is a honi cionista mozgalom egyik vezéralakjának számított. 1947 nyarán a hazai kongresszuson az országos vezetőség tagjává választották. Az eseményről beszámoló újságcikkből az is kiderül, hogy az amerikai segítő és mentő bizottság (a Joint) is nagy érdeklődést mutat a magyarországi helyzet iránt. A szervezet elnöke háromtagú bizottságot hívott meg amerikai beszámoló tartására, és ebben a bizottságban helyet kapott Rosenbaum Tibor kisvárdai főrabbi is, őt kérték fel a magyarországi zsidóság helyzetének ecsetelésére.

Ez év decemberében, amikor Budapesten a Magyar Cionista Szövetség azt az ENSZ-határozatot ünnepelte, amely lehetővé tette Izrael állam megalakulását, az ünnepi ülés elnökségében szintén ott volt Rosenbaum Tibor, akinek figyelme mindinkább az új állam felé fordult. Ez a magyarázata annak, hogy hamarosan elhagyta az országot. További életéről említsünk

meg annyit, hogy 1954-ben külföldön szerzett diplomát, volt bankár, politikus, egy nemzetközi hitelbank igazgatóságának elnöke, gyárigazgató, kereskedelmi attasé, UNESCO-kiküldött, a magyar származású zsidók világszövetségének alelnöke. Svájcban telepedett le, ahol diplomáciai feladatokat is elvállalt, és bankárként segítette a nem sokkal korábban megalakult Izraelt.

Hű maradt önmagához, de most nem egyéneket, hanem egy nemzetállamot próbált megmenteni azzal, hogy gyorsan, gyakran kétes eszközök felhasználásával szerzett és bocsátott rendelkezésre életmentő pénzügyi forrásokat. A jó ügy érdekében vállalt hatalmas kockázatok és néhány rossz befektetési döntés csődbe juttatta bankját, és az ezt követő meghurcolás felőrölte egészségét. 57 éves korában, 1980. október 23-án hunyta le a szemét Velencében, Jeruzsálemben temették el.

Rosenbaum Tibor zsidómentő tevékenységéről 2014-ben film készült Walking with the enemy címmel. A film egyik főszereplője Ben Kingsley, Oscar-díjas angol színész. ■

(A cikk lábjegyzeti és egyéb hivatkozásait nem vettük át, de megtalálhatók az eredeti közlésnél.) Az írás először a Sófár, a Nyíregyházi Zsidó Hitközség lapja 2020. decemberi számában jelent meg.)

Utcái nosztalgia

FOTÓ: SALAMON SÁRA

Így a harmadik zárlat elején szeretnénk veletek nosztalgiázni, kedves olvasóink. Fogadjatok szeretettel öt, Izraelben élő magyar fotográfus képeit. Emlékezzünk együtt a nem is olyan régi időkre, amikor még nem takarta maszk az utca emberének arcát, és amikor még nem „alkodzséleztük” reflexből a kezünket, ha valaki véletlenül megfogta a buszon vagy odaadta a visszajárót. Jaj, az a busz, és az a régi tömegnyomor... (De szép is volt!)

Komolyra fordítva a szót, a szívünk legmélyéről kívánjuk, hogy az élet visszaálljon a régi kerékvágásba, és újra szabadon élvezhessük az életet félelmek és tilalmak nélkül.

Mindenkinek egészségben gazdag és koronában szegény, boldog polgári új évet kívánunk.

Salamon Sára, képszerkesztő

FOTÓ: SALAMON SÁRA

Street photo

FOTÓ: SALAMON SÁRA

FOTÓ: SALAMON SÁRA

FOTÓ: SILLO SÁNDOR

FOTÓ: SILLO SÁNDOR

FOTÓ: SILLO SÁNDOR

FOTÓ: MIKE KRISZTINA

FOTÓ: MIKE KRISZTINA

FOTÓ: SILLÓ SÁNDOR

FOTÓ: MIKE KRISZTINA

FOTÓ: SALAMON SÁRA

FOTÓ: KELLER ZOLI

FOTÓ: KELLER ZOLI

FOTÓ: FRANK PETI

FOTÓ: KELLER ZOLI

FOTÓ: FRANK PETI

GRAFIKA: SALAMON SÁRA

Új Kelet irodalom

M3

Kovács Kata

M, történeteink hőse, aki azelőtt magát hebe-hurgya alaknak tartotta, a koronavírus karantén alatt rájött, hogy ő valójában nem az, akinek addig gondolta magát. Dokumentumai időközben lejártak, és bár új személyazonosságot nem tudott szerezni, úgy döntött, hogy útra kel és megkeresi karantén utáni önmagát. Noha zsenge ifjúkora óta Mongóliába készült, most mégis egy isten háta mögötti skót szigetre, a kötésmintáról híres Fair Isle-ra utazik.

Hát, igen. Az utóbbi időben sok dologban keményen egymásnak feszültek. Mivel azonban voltak közös neurózisaik – valószínűleg M ennek köszönhetően kapta meg a munkát pár évvel ezelőtt – és M alaposan elmagyarázta, miért kell most egy időre fizetetlen szabadságra mennie, a főnök megértette a döntést. A beszélgetés végén csak annyit mondott: fair enough. Ez volt az egyik kedvenc kifejezése, és nagyon frappánsan illett a helyzethez. Ennek ő láthatóan nagyon örült. M pedig annak örült, hogy a főnök örül. Mert M egy önzetlen ember volt, főleg ha mások örömeiről volt szó.

Jeges szél fúj, a tenger dobálta kicsit a kompot, de ennyit kibír az ember a Megváltásért cserébe. A nagy szakállas ember kijött elé a kikötőbe. A vicces kötött sapkáját viselte és azt mondta: Welcome to your knitting holiday!

Knitting az anyád kinyját – gondolta magában M –, lekötni jöttem magam ide, legrosszabb esetben fel. Nem kell itt vidámkodni. Nem azért vagyunk itt.

Mindenkinek van egy története – mondta a szakállas a kávé fölött. Ettől a mondattól hősünk nem érezte magát túl eredetinek. Ez itt valami Tévelygó Lelkek Holiday Resort? Ugrálni kezdett a tú a lemezen. Ez nem így lett kitalálva.

Megkérdezte a szőrös, hogy és mihez ért, de M nem értett igazán semmihez. Nem volt semmiben különösen tehetséges. Egészen átlagos, inkább.

Mi hozta ide? Menekül? (gunyoros hanglejtés, ez egyre jobb..) Hát az emberek előtt, persze. Úgy sejtem, ez itt a szokványos diagnózis. Olyan helyről jövök, ahol az emberek meg akarják mondani egymásnak, hogy mit gondoljanak, miközben ők maguk sem tudják, hogy mi az ábra. Burjánzanak a hipocresia bokrok, benövik a kerteket és az utakat. Elgáncsolják az embereket jártukban-keltükben, de azok csak mennek tovább, hogy aztán újra felbukjanak. Olyan ez, mint valami nagy nemzeti koreográfia. M belelendült. Na, meg ugye ott vannak azok a rosszul öltözött, csúnya házakban lakó és rossz zenét hallga-

tó állampolgárok. Amire meg izlésrendőrséget kellene felállítani. Nem kell hozzá más, csak egy hivatal és néhány elkötelezett hivatalnok. Kellemes külsejű, sima modorú úriemberek, akik bekísérnék ezeket az illetőket a központba. Ott műalkotásokat nézhetnének velük, zeneesztétikát tanulnának és öltözködési javaslatokat kapnának. Utánkövetéssel működne a dolog, természetesen...

Holnap adjuk le a birkákat. Menj aludni!

Hideg volt az ágy és nyirkos. Lehet, hogy egy idő után gyógyító köd költözik az ember lelkébe. Vagy az agyába. Ideális esetben mindkettőbe. Van ez ellen valami helyi ital? Lehet, hogy először sokkal rosszabbul kell éreznünk magunkat, hogy utána jobb legyen? Mégiscsak jobb lett volna kilovagolni Mongóliába. Nyáron, természetesen.

M csak pár hétre jött, de már közeledett az év vége. Haza kellene mennie. Lehet, hogy van még hátra néhány bonyolult kötés minta? A terápiának akkor lesz vége, ha azokat is megtanulja? ■

Szóval: emlékek

Arje Singer, Sydney, Ausztrália

Eljött a nap, úgy határoztunk a feleségemmel, hogy ki-megyünk a kibucból. Nehéz döntés volt.

Édesapám, aki édesanyámmal együtt már Ausztráliában élt, megadta egy régebbi kollégája címét, valahol Ramat Gánban. Annak volt egy kis üzeme, azonnal felkerestem, hogy dolgozni szeretnék. Felvett azzal, hogy „majd meglátjuk”.

Pár napig üldögéltem az irodában, aztán a könyvelője megkért, segítsék kiszámítani a munkabérekét a következő hónapra. Ők azonban nem tudhatták, hogy a kibuci élet hat éve alatt elfejtettem számolni. Összeadni vagy kivonni még csak hagyján, de szorozni és osztani... az bizony kiment a huszonöt éves fejből. Minek szaporítsam a szót: kidobtak.

Pedig nagyon fontos volt a munka a családomnak, hiszen már hárman voltunk: aszszonykám meg a négyéves pici lányom. Elmentem a munkaközvetítő irodába. Egy textilgyárban kaptam állást, éjszakai műszakos fonómunkás lehettem.

De a tény, hogy képtelen vagyok számolni, nem hagyott nyu-

godni. Beiratkoztam egy Tel-Aviv északi részén meghirdetett könyvelő tanfolyamra. A munka befejeződött reggel hatkor, nyolckor már ott kellett lennem az iskolában. Ott ültem egész délután háromig, akkor hazarohantam aludni este kilencig, mert tízkor már át kellett vennem a gépet.

Egy évig kínlódtam így, aztán

GRAFIKA: SALAMON SÁRA

eljött a vizsga a szakszervezetben. Egy üzem évi bevételét kellett papíron kiszámítani. Négy órát kaptunk rá. Három óra alatt befejeztem, viszont a mérleg nem stimmelt.

Tudtam, hogy elbuktam. Leadtam a papírt a felügyelőnek, és megjegyeztem, hogy nem sike-

rült. A tanár megértően azt javasolta, keressem meg a hibát, van még egy óráim, hátha. Visszaültem, próbálkoztam, izzadtam, hiába.

Hazamentem. Elsírtam ifjú aszszonykámnak, hogy kész, elbuktam. Éjjel persze megint munkába mentem.

Pár napra rá levél érkezett. Láttam, hogy honnan jött, tudtam, mi van benne.

De nem! Nagy meglepetés: az oklevelemet küldték el a borítékban. Máig sem tudom, mi lehetett az oka, hogy elfogadták a dolgozatomat.

Azonnal kaptam könyvelői munkát egy másik gyárban, és fizetésem a korábbi kétszeresére lett. Éjszaka végre tudtam aludni, nappal meg az íróasztalnál számolgattam, mert már újra megtanultam osztani és szorozni.

Aztán két barátommal vettünk egy traktort, ők utakat építettek vele, én meg végeztem az irodai munkát. Rövid időn belül mi lettünk Natanja környékének hivatalos útépítői.

A cégünk jól ment egészen a hatnapos háborúig – de akkor behívtak katonának.

Ezt hozta a sors, onnantól az-zal kellett megküzdeni.

Szavta Zsóka

Magyar nagymamám híres gulyása, a Zsóka-féLeves

Nimrod Dagan

Zsóka nagymamám, az Auschwitz–Birkenau tábor holokauszt-túlélője, miután elvesztette egész családját, 1946-ban emigrált Izraelbe, az akkori palesztinai brit mandátum területére. Emlékszem, gyerekkorában azt mondta nekem, hogy a háború utáni első években az emberek úgy néztek rá, mint egy őrültre, aki „onnan jött”. Mindent megtett, hogy beilleszkedhessen, csak hosszú ujjú blúzt viselt, hogy megpróbálja elrejteni a tetovált számot a karján.

Tízéves voltam, amikor megkértem, hogy jöjjön el velem az iskolába a holokauszt emléknapján, és beszéljen arról, amit átélt. Kifejezetten megdöbbent, hogy nem szégyelltem őt, én pedig megpróbáltam elmagyarázni neki, hogy nincs semmi, ami büszkébb lennék ebben az életben, mint hogy ő a nagymamám.

Zsóka nagy Erdélyben született, a mai Romániában. Az emberek iránti szeretet mellett, amit a szüleitől

megtanult, a második legnagyobb dolog a hagyományos magyar konyha iránti szeretet volt. Úgy nőtem fel, hogy végigtertem az összes tipikus magyar ételt, amit a nagymamám készített nekem: rakott krumplit, túrógombócot, töltött paprikát, mákos tésztát.

Amikor 12 évesen vegetáriánus lettem, a nagymamám kissé bajban volt, hiszen tudta, hogy a magyar konyhában alapvető a sok húsos étel, de azt mondta: „A lényeg, hogy azt csináld, amitől jól érzed magad.”

Így aztán megtanulta elkészíteni számomra híres gulyáslevesét hús nélkül.

Nagymamám 2012-ben, 85 éves korában hunyt el, hátrahagyva szeretteit, akik imádták őt, és szeretni fogják, amíg élnek. Évek múltak el, én pedig egy magyar, vegán társ mellett találtam magam – ő Steiner Kristóf. Ezen a télen együtt dobtuk piacra növényi és gluténmentes szakácskönyvünket, a Határtalan házikonyhát, benne az erdélyi magyar fejezettel, és abban a nagy gulyásával.

Hozzávalók

200 gramm szárított szójakocka
2 szál sárgarépa
3 szem burgonya
2 jókora, pirosra érett paprika
2 jókora paradicsom
1 hatalmas fej fehér hagyma
4 gerezd fokhagyma
paradicsompüré
csipős (esetleg füstölt) fűszerpaprika por
kurkuma, kömény, koriander (friss vagy szárított), só, fekete bors
olívaolaj, mustár és ecet

Hogyan csináljuk:

1. A szójakockát hideg vízzel (nagyon fontos) megmosom, majd fél órán át forralt vízben áztatom, ezalatt a szója megszívja magát, utána kinyomkodom belőle a vizet. Tálba teszem a szójakockát, újabb vizet forralok, ezt fűszerpaprikával, sóval, borssal és 2 gerezd fokhagymával ízesítem, leöntöm vele a szóját, és még 15 percig ebben áztatom.
2. A sárgarépát vékonyan felkarikázom, a paprikát csíkokra, a burgonyát hosszában félbe vágom, a hagymát és a paradicsomot felkockázom. Egy nagy edényben felmelegítek egy kevés olívaolajat, amibe már belekevertem a felcsikozott paprikát, a mustárt, egy kevés sót és borsot, a köményt, a kurkumát és a koriandert, majd ha már elég meleg, együtt pirítom benne aranyszínűre a hagymát és a fokhagymát, utána adom hozzá a fűszerpaprikát, átkeverem, és rögtön beledobom a sárgarépát.
3. Egy pohárban vízzel simára keverek egy evőkanál paradicsompürét, így töltöm a lábosba, majd követi a felaprított paradicsom is. Lefedem és felforralom.
4. A közben megpuhult szóját (a fűszeres ízesített vízzel együtt) hozzátöltöm, jól összekeverem, majd a lábosba kerül a burgonya is. Körülbelül 1 liter vízzel feltöltöm, az ízet sóval (esetleg borssal is) korigálom. Körülbelül fél óra alatt, kis lángon, lefedve elkészül.
5. Tálalás előtt egy mokkáskanál ecetet keverek bele.

Még több recept az Insta oldalainkon:
@nimrodagan és @kristofsteiner

Érdekessegek a padláson

Róna Éva

Kedves jelenetet sugárzott nemrég a tévé: idősebb férfi magyarázta, hogy bizonyos tárgyak korszakokra tagolva halmozódnak a padláson. A kérdésre, mik is lennének azok, sorolni kezdte.

A 150 éves fényképezőgép, a 120 éves gramofon, a 80 éves lemezjátszó, az 50 éves magnetofon, a 25 éves kazettás magnó, a 20 éves videó, a 10 éves pornográf magazin és egyebek. A régi videót a napokban vittük a padlásra, mert a fiam DVD-lejátszót hozott helyette, azzal nézi a filmeket. Mondtam neki, minek kellett a másikat kicserélni, még nagyon jó volt. Erre azt válaszolta:

– Ez modernebb, jobban megfelel napjaink műszaki igényeinek. Most ez a gép a divat!

– Persze, a divat! – jegyeztem meg. – Halad az idő, változik a divat... Hát jó, még van hely a padláson.

– Azt tervezem – folytatta –, hogy szerzek még régiségeket, kiszolgált háztartási felszereléseket, munkaeszközöket, egykori öltözékeket és így tovább. A sok limlomból majd kiállítást rendezek. Hadd lássa a mai generáció, miből nőtt ki magát a modern műszaki tudomány, hogy ámulatba ejtsen bennünket fantasztikus vívmányaival...

Sokan azt hiszik, csak az öltözködést alakítja át a

változó divat. Pedig ez tükröződik az elavult tárgyak kicserélésekor is. Vitathatatlan, hogy a divatdiktátorok gyorsabban indítják kreációikat hódító útjukra, mint a tudósok vagy a gyártók a találmányaikat. De maradunk egyelőre az öltözködésnél.

Feljegyzések szerint már a 13. században a hölgyek nagy gondot fordítottak a divatos öltözékükre. F. Dózsa Katalin művészettörténész így számolt be róla: „A bő lebernyegget felrúncolták, alá szűk szoknyát húztak. A felsőruházat oldalán lyukat vágtak. A szóbeszéd ezt a nyílást »a pokol ablakának« tartotta, amin keresztül a pokol ördögei incselkednek egymással.”

A 19. század az emberiség legprűdebb százada volt. Az a korszak, amelyben a polgári gondolkodás, erkölcs, filozófia a túlzott vallásosság jegyében zajlott. Ez olykor túlment a józan ész határán. Nem mondták ki az alsó végtagot jelölő szót, csupán kimondhatatlannak nevezték. Egyes német fejedelemségeken az asztal lábára is harisnyát húztak, hogy eltakarják... Amikor a nők korcsolyáznak, teniszezni kezdtek, kényelmetlen, ki-

sebb uszályal „felszerelt”, hosszú ruhát kellett viselniük. Később, ahogy egyre tömegesebben vettek részt a sportban, lazább lett az öltözködési norma, divatba jött a nadrágviselet. S ettől kezdve már nem volt megállás.

Az első világháború után a szoknya alja egyre feljebb kúszott a nők lábszárán, és végre a praktikus viselet lett népszerű. Negyed-

századdal később, az újabb háború után egy darabig az áruhiány diktálta a divatot. A konszolidáltabb ötvenes évek divatot csinált a bő szoknyából, ami alsószoknyával kitámasztva szépen pörög a rock and roll közben. 1964-ben pedig a francia divattervező, Mary Quant előrukkolt a combközépig (majd egyre följebb) érő miniszoknyával.

– Hogyan jutott eszébe ilyen botrányos divatot diktálni? – kérdezte tőle egy újságíró.

– Csak vicceltem! – válaszolta Quant.

– Máskor a nagymamájával tréfálkozzon – vágott vissza a kérdező.

Ez persze nem akadályozta, hogy a mini világdivat-tá váljon. Sőt ennél pikánsabb módi is győzedelmeskedett: lásd Yuja Wang zongoraművésznő mostani fellépőruháit...

Az elmúlt néhány év európai (olasz, francia) divatbemutatóin az említett újságíró alighanem szívrohamot vagy valami hasonlót kapott volna. A nádszálkarcsú, olykor anorexiás (hatású) lányok mellett feltűntek a gyomorbeteg benyomást keltő, 42-45 kilós fiúcskák. De ez még nem minden: rajtuk tarka nyári rétet idéző selyemzakók, deréktól lefelé alsó- vagy rövidnadrágok, skót kiltek és valódi szoknyácskák, araszos sarkú cipők – így vonultak végig a kifutón. Mert az lett a divat. Igaz, hogy ezek a bemutatók csak a trendeket mutatják, később kihull a fergese, a vonalak és anyagok a va-

lódí utcai viseleteken, de még a vörös szőnyegen is megszelídülnek.

A női viseletek irányát jelzendő az egyik divatház a lányokat párnákba és paplanokba csomagolta, hogy aztán kiláttak-e belőle vagy rutinból haladtak végig a kifutón – nem derült ki. Baleset nem történt, szerencsére.

Persze tudható, hogy a bebugyolált nők látványának is van előnye: ez nemigen ösztönzi az utcai erőszakos ismerkedési kísérleteket. Nem zárom ki, hogy ez inspirálta az egyik tervezőt, akinek a modellje olyan látványt nyújtott, mintha a sarokba hajigált, mosásra váró legkülönbözőbb pólókat, pulóvereket, kabátokat és társait szórták volna rá a szerencsétlen lányra. Mert ez a divat.

A divatról jut eszembe: évekig támadták (jogosan) a tervezőket, hogy ruhamodelljeiket nem emberekre, hanem 180-185 centis, agársoványságú ruhafogasokra tervezik. Idén ebben is sikerült áttörést elérni: gyönyörű afroamerikai, széfnfekete és 70-75 kilós, vonzóan telt lányokat küldtek a „macskajárdára” (catwalk), és láss csodát, nem szakadt le az ég! A telt idomú nézők (és divatlapolvasók) boldogok, magukra ismernek a 90-60-90 helyett 115-95-115 méretűekben, és örömmel állapítják meg, hogy a divatvilág ismét emberméretű emberekkel foglalkozik.

Mert ez is divat lett! ■

Genetikai múltvadászat

SÁGI GYÖRGY: HISZEN TI ISMERITEK

Somogyi András

A kalandos történet elején a szerző saját identitását keresi, DNS-teszt segítségével. A teszt 91,9% askenázi (európai zsidó), 7% szefárd (észak-afrikai zsidó) eredetet mutat. És mi lehet a maradék 1,1%? Egyéb közel-keleti – de ennél pontosabb válasz nincs. A gének – ez ma már közismert – generációról generációra vándorolnak, alapvetően meghatározzák szervezetünk felépítését. De a neveltetés, a család, az ősközvető kötődés legalább ennyire meghatározzák életünket. A sorsok, viselkedési formák ismétlődnek nemzedékről nemzedékre. Az elődök tapasztalásai irányítják a következő nemzedék életét, meghatározzák a személyiséget – talán az utódok sorsát is. Ez a könyv a történelem különböző korszakaiban élt zsidók sorsáról szól. És a csapongó történetmesélés arra kényszerít, hogy meglehetősen sok részletet idézzek fel én is.

Izraelben kezdődik a történet, 1991-et írunk. Német fiatalok egy kis csoportja úgy kíván vezetni nagyszülei bűneiért, hogy egy kibuc időseket segíti egy éven át. A többség többnyire közömbösen viseli el jelenlétüket, csak a Litvániából származó Dora kiáltja világgá a németek iránti gyűlöletét. Nem hajlandó elfogadni és megérteni, hogy a huszonévesek vétkesek a felmenőik tetteiben, és hogy bűn az általánosító gyűlölet. A kibucban él a többszörös nagypapa Shay, akinek a kor nem rongálta meg szexuális aktivitását, és ebben társa az említett Dora, sőt egy másik hölgy is. Shay egy alkalommal összebarátkozik Gerdával, a segítő csapatban dolgozó fiatal német lánnyal, s kifejti neki, hogy az európai baloldal igazságtalanul elfogult Izraellel szemben a palesztinok javára. Gerda elcsábítja a „(nagy)apja lehetne” Shayt, és a fellobbanás nem is marad egyéjszakai kaland híján. A hazatérés előtt a német csoport az idősekkel együtt elsétál a Jordán partjára. A közös programon részt vesz Dora unokája, Mara és dédunokája, a kétéves Jeremiah is, akinek az apja Jonathan, a sötétbőrű, etióp zsidó. Az együtt töltött idő feloldja a feszültségeket, a gyűlöletet, Dora is megbékél. A német csoport vidáman búcsúzik. (Most látom, ez olyan, mintha egy opera második felvonását írnám a műsorfüzetbe.)

Nagyot ugrunk visszafelé térben és időben. Az i. e. 5. század elején vagyunk Egyiptomban, a Nílus szigetén, melynek neve: Elephantine. Itt jelentős zsidó közösség él, őrzik Egyiptom núbiai határát és felépítik Salamon lerombolt templomának mását. Sajátos hitviláguk szerint Anat-Yahu istennő Jehova szeretője. Megismerkedünk Ananiah-val, a templomszolgával, aki házasságot köt egy rabszolganővel, Tamuttal. Tamut gazdája engedélyezi ezt, s az akkori szokás szerint születendő gyermekük már szabad ember lesz. Itt a rabszolga urának nem tulajdona, az csak a munkáját birtokolja. A zsidók készülődnek a kivonulásra Egyiptomból, minden vagyonukat elássák: ékszereiket, edényeiket, papiruszra írott történeteiket és okmányaikat, hiszen a vándorláshoz ezekre nem lesz szükség. De nem az Isten által ígért hazába (az Ígéret Földjére) térnek vissza, délnek, Núbia felé mennek, ahol a feketebőrű zsidók élnek.

Ismét nagy ugrás következik – vissza Izraelbe, csak 2014-ben. Jeremiah – a korábban megismert Dora dédunokája – tehetséges fiatal orvos, komoly

karrier várományosa, barátnője pedig gyönyörű. Sebész és bohócdoktor, amikor nem operál, piros bohóc-orrot viselve igyekszik felvidítani a szenvedőket. Egy robbanásban súlyosan megsérült szír férfit, Marwant kezeli, aki iker-várandós feleségével jött át segítségért Izraelbe. Jeremiah nem tud megbékélni a gondolattal, hogy Marwan és családja visszatér Szíriába, ahol nem juthat megfelelő orvosi ellátáshoz. Csak Európa jöhet szóba, oda viszont csak menekülteként indulhatnak. Jeremiah úgy dönt, elkíséri őket Németországba. Otthagyja karrierjét, barátnőjét és elkíséri – a sokszor kínos gyaloglással tarkított úton – a családot, szintén menekülteként, iratok nélkül Hamburgba, ahol ápolói állást kap egy kórházban.

A szerző ezután a 9. századi Cordobába repíti az olvasót. Jelentős zsidó közösség él itt is, az uralkodó emírt szolgálják. A zsidók azonban ekkor nem alkotnak népet, törzsekre bomlottak szét, és így keresték a megfelelő hatalmat (bármelyiket), amelyiknek szolgálatában védelmet élvezhettek. Sok nemzedékkel korábban ők is Elephantine szigetéről jöttek, és minden bizonnyal itt sem maradnak örökké, mert amint mondja a rabbi: „Minden hatalomnak velünk van baja, ezért vándorlunk újabb és újabb földekre, más népek közé... Mások vagyunk.”

Ezután ismét Hamburg a helyszín, és az idő 2017. Itt Jeremiah és családja története következik, de ennek megismerése most már maradjon ez az olvasó feladata és öröme.

Érdekes, kalandokban, ritkán hallott információkban és gondolatokban gazdag a Hiszen ti ismeritek cselekménye. Köszönetet érdemel a szerző, az idegen (pl. jiddis) szavakat, különösen a vallási szakkifejezéseket közérthetően magyarázó lábjegyzetekért.

Nem hallgathatom el azonban az egyébként igen értékes kötéssel kapcsolatos megjegyzéseimet sem.

Az ókori Egyiptommal foglalkozó fejezetek csak azok számára értelmezhetők, akik széles körű ismereteknek vannak birtokában az Ószövetségről, de leginkább az ókori Egyiptom történetéről. Vagyis a könyv olvasójától a szerző tulajdonképpen el is várja, hogy feltúrja az internetet, és megtalálja a gyakran csak angolul hozzáférhető információkat. Ebben hadd segítsék az érdeklődő olvasónak:

Elephantine <https://en.wikipedia.org/wiki/Elephantine>

Elephantine papiruszok https://en.wikipedia.org/wiki/Elephantine_papyrus

The Jews of Elephantine (videó) https://www.youtube.com/watch?v=RgW4Aqbtn_I

Nem zárom ugyan ki a lehetőségét, de kissé életszerűtlennek tartom a huszonéves Gerda és a hetvenes Shay szenvedélyes viszonyát, különösen úgy, hogy a fiatal lány volt a kezdeményező.

Ennél azonban még kevésbé életszerű Jeremiah döntése. Orvosi karrierjét, szeretett barátnőjét és barátait odahagyva, személyazonosságát és hivatását igazoló okmányok nélkül felke-rekedik, hogy egy alig ismert szír család kísérelőjeként, mint menekült vándoroljon keresztül fél Európán, majd eltitkolja orvosi képzettségét. Arról nem is szólva, hogy szüleinek fogalma sincs arról, hova tűnt.

Végül pedig Marwan kezelésének részletes orvosi naplóját feltehetően csak ortopéd sebész tudja értelmezni.

Úgy érzem, hogy az itt felsorolt szellemi akadályfutás – amely nélkül nem tudtam volna hiteles recenziót írni – nem igazán segíti, inkább eltávolítja az olvasót ettől az egyébként valóban értékes és filozófiai gondolatokban is bővelkedő kötettől. ■

Sági György: *Hiszen ti ismeritek Jaffa* Kiadó, Budapest, 2020, 3499 Ft

A könyvajánlót a szerző az Új Kelet részére írta, megjelent az olvasbele.hu weboldalon is. (Szerkesztője Bedő J. István olvasószerkesztőnk) Olvass bele!

A könyv kiadói fülszövege

Azt hisszük, ismerjük magunkat.

Azt hisszük, ismerjük családunk történetét, tudjuk, ki honnan származik.

Aztán egy genetikai teszt felborít mindent.

A Hiszen ti ismeritek kiindulópontja is egy DNS-teszt meglepő eredménye.

Ami után meg kell fogalmazni a kérdést, vajon ki vagyok én? Kik az őseim, kitől mit kaptam örökölni?

A válaszkereséssel indul el a történet, ami a zsidók vándorlásának, keveredésének évezredek és földrajzi térségeken átívelő kalandos, szövevényes, romantikus legendájává terebélyesedik. Hogy végül a huszadik század közepéig tartó hányattatások után kiindulópontjára visszatérjen.

Az Ígéret földjén létrejött állam vajon mindenki, így akár a történetünk szereplői számára is beteljesítette a hozzáfűzött reményeket? Megvalósította az álmaikat?

Ha igen, akkor miért indul útnak az etióp zsidó fiú egy szír sebesülttel, hogy a modern exodus stációt végigjárva eljusson nagyanyja gyűlölt Németországába?

Vajon elégtételt akar venni a sérelmek miatt? Hiszen a zsidó hagyomány szerint nem felejtethetünk.

Vagy a zsidóság örök dilemmája indítja útnak: menni vagy maradni?

A válasz az etióp Jeremiah és a német Cornelia történetében rejlik.

Öt lépés a Mennyország

Steiner Kristóf

Bár Buddha azt tanította: „A megvilágosodás útját ne a Földön, vagy az égben, hanem a szívedben keresd”, azért akad néhány hely a Kék Bolygón, amely közelebb visz minket a Fény felé vezető ösvényhez. Legyen szó keresztény templomról, hindu halottégetőről, vagy muzulmán temetőről, azokon a helyeken, ahol oly sok ember lelke keres válaszokat, vallásra, származásra, nemre és korra való tekintet nélkül bárki útba igazítást kaphat – ha nyitott szívvel és kíváncsi elmével érkezik.

1. Tar – Szabadító Buddha Anya Templom

1991-ben kilencéves városi kislányként leírhatatlan kalandot jelentett nekem, hogy a szüleim megvásároltak egy düledező tanyát a Tar nevű falucska határában. Velem egyidős unok atestvéreimmel órákon át jártuk a vályogház mögött magasodó, az országútról nézve szabályos szív alakú kiserdőt, vagy épp sarat dagasztottunk az épülő sztúpa mellett.

A szüleim Magyarország egyik első buddhista közösségének alapítói voltak, így számomra semmi furcsa

nem volt abban, hogy egy hétméteres „pagoda” épül mellettem, amely körül már az építés szakaszában is rendszeresen keringtek a felnőttek – a szentélyt ugyanis hagyomány szerint minél többször járjuk körbe, annál több áldást hozunk a világba. A sztúpát maga a Dalai Láma avatta fel 1992-ben – ekkoriban olyan szegények voltunk, hogy a rokonoktól kellett kölcsön kérnünk egy tisztességes fotelt, amelyre kényelmesen leülhet Öszentsége. Az elmúlt húsz év során az egykori tanya legalább annyit változott, mint én: a gazos rét-ből Kőrösi Csoma Sándor Emlékpark lett, ahol egy tibeti vendégház is működik – ami édesanyám szívügye volt.

Élete végéig csinosította, főzte a kávé a vendégeknek, és gyúrta a momót – a tibeti gőzgombócot – az ünnepeken.

Mama emlékére tavaly egy csodálatos, monumentális templom is felépült, amely Tara nevét viseli – ő a könyörületes és a megszabadulás istennője, Buddha női megtestesülése. Tart ugyanakkor nem csak buddhisták látogatják: gyakran érkeznek a mátrave-rebély-szentkúti búcsúra igyekvő keresztény csoportok is. Láma Csöpel, a közösség szellemi vezetője azt szokta mondani: „Tara spirituális szempontból azonos Szűz Máriával”, a helyi plébánosok pedig Mária-kegyhelyként emlegetik a „Mátra alján, falu szélén” álló buddhista templomot.

2. Váránasi –

A halál városa, a mennyek kapuja

Amikor az emberek Indiára gondolnak, szinte látják maguk előtt, ahogy egy lótuszvirágon ücsörögve

megvilágosodnak – és nekem is valami hasonlóra volt szükségem ahhoz, hogy leszámoljak néhány, évek óta kísértő démonnal, és elbúcsúzzak édesanyámtól, hamvait szétszórva a Gangesz felett. Váránasziban csatlakoztam édesapámhoz, aki már hetek óta zárandokolt Indiában.

A riksánk alig tudta keresztülverekedni magát az embertengeren, a levegőben pedig mindent átható tehénürülékszag terjengett. „Ez a hely olyan távol áll a Nirvánától, mint Paris Hilton a Nobel-békedíjtól” – gondoltam magamban. – Hogy fogom kibírni ezt a másfél hónapot Indiában?” Elfoglalva a szállodai szobánkat – amely pont olyan volt, mint Whoopi Goldberg cellája az Apáca show-ban – védekező mechanizmusként azon nyomban elaludtam. Másnap reggel a szobát beragyogó, csillámló fény csalt ki az ágyból. A felkelő nap aranyhidat festett a Gangeszre, és a hinduk mezítláb, nevetve mosakodtak a gát lépcsőin. Ami korábban otrombának tűnt, egy szempillantás alatt valódivá vált, ami zavaró ricsajnak tetszett, már szépen szóló dallamnak hangzott. Első utunk egy Teréz Anya Szeretetközpontba vezetett, ahol olyan betegségekkel szembesültem, melyeket Európában még csak elképzelni sem tudtam, valahogy mégis mindenkinek megnyugvás csillogott a szemében, és békés mosoly ült az arcán. „Készen állok” – gondoltam magamban. Aznap este csónakot béreltünk papával, és 108 mécsessel és mama hamvainak egy részével a vízre szálltunk. Gumimatrac a Gangeszen című könyvemben így írtam az éjszakáról: „Miközben millió gyertya fényében ragyogott a part, ahogy a hinduk szokásos esti szertartásukat végezték, mi egyenként meggyújtottuk az apró mécseseket, száraz levél-hajócskákra tettük őket, és mindegyiket meghintettük édesanyám hamvaival. Vajon hány holttestet sodorhatott a Gangesz folyama az elmúlt évezredek során... most pedig egy közülük az az asszony, aki életet adott nekem. A 108 mécses egyre távolodott, majd mikor már olyan messze voltak, hogy nem is tudtuk, hol kezdődnek az ég csillagai, és hol érnek véget a vízben úszó, csillogó Mama-szikrák, kihajóztunk a partra. India nem olyan, mint amilyenek a rózsaolajjal és pátozzsal átitatott önszegető könyvek lefestik, és nem is olyan, mint amilyenek a nyomort bemutató magazinműsorok szívszorító képei láttatják. India olyan, amilyenek mi magunk vagyunk. India nem más, mint egy hatalmas varázstükör, amely sosem azt mutatja, amit látni akarunk, hanem azt, amit látnunk kell.”

3. Hebron – A Machpéla barlang

Egy késő nyári hajnalon érkeztem meg Hebronba, a legjobb barátnőmmel, Annával, akit születésnapja alkalmából leptem meg a szokatlan vakációval. Bár már három éve éltem Izraelben, idáig még sosem merészkedtem. A ciszjordániai város ugyanis finoman szólva nem a béke szigete: nem ritka, hogy palesztin tüntetők gumiabroncsokat égetnek, és Molotov-koktélok dobálnak az izraeli rendfenntartókra, de az izraeli rendszámmal érkező kocsikat sem kímélik. A feszültség pedig csak fokozódni látszik, mióta kiderült: a pátriárkák sírját – a zsidó, muzulmán és keresztény vallás számára is egyformán fontos szent helyet – felveszik Izrael állam történelmi örökségének listájára.

Szerencsére érkezésünkkor könnygáz helyett a hegyvidék erdeinek édes illata szállt a levegőben. Látogatásunk célja a Machpéla-barlang felfedezése volt – ez az a hely, ahol ősapák és ősanák (Ábrahám, Jákob,

Izsák és feleségeik) nyugszanak. A sírhelyeket azonban szögesdróttal körülvett beton- és vaskerítés őrzi, sőt a barlang fölé épült Ábrahám-mecsetbe is csupán katonai kísérettel léphettünk be. Bár a hatalmas fegyvereket cipelő örök látványa leírhatatlanul diszsonáns a világ egyik legszentebb zarándokhelyén, a biztonsági intézkedésekre komoly szükség van: 1994-ben egy amerikai férfi berontott a mecsetbe, és huszonkilenc imádkozó palesztint lőtt agyon gépfegyverrel, százötvenen pedig komolyan megsérültek. A férfit agyonverték, még mielőtt a rendfenntartók a helyszínre érkeztek volna. Fegyelmetlenül sorakoztunk a kapuk előtt – előbb a zsidók által látogatott szentélyt kerestük fel, majd hosszú köpenybe bújtattak minket, és átkísértek a muzulmán oldalra is.

A kabbalatanárom azt mondta: ne lepődjünk meg, ha a föld alatti sírhely szájához érve nem tudjuk viszatartani a könnyeinket – ez a barlang ugyanis nem más, mint az a bizonyos alagút, amelyről minden ember mesél, aki átélte a klinikai halál állapotát. És valóban: amint megérintettem a rácsot, amely elválasztja a

mecsetet a barlangtól, potyogni kezdtek a könnyeim. A sok szörnyűség dacára, ami itt történt, valahogy otthon éreztem magam. „Ez nem déjá vu – mondta a tanárom. – A lelkünk pontosan emlékszik rá, milyen sokszor jártunk már itt.”

4. Szabolcs-Szatmár-Bereg –

A csodarabbik síremlékei

A régi kabbalistákra gyakran ferde szemmel néztek, mások pedig mágusként tisztelték őket – hosszú szakállukkal és hajukkal igencsak kilógtak a sorból. Énekeltek, táncoltak, és – mintha csak a hippikorszak előfutárai volnának – a jámbor életet és a világ egyszerűségében rejlő szépséget, bölcsességet hirdették. Bármily hihetetlen, rengeteg kabbalista él, aki a világ másik feléről is felkerekedik, csak azért, hogy pozitív energiákhoz jusson – itt, Magyarországon.

Fogl Hannával, a Kabbala Központ magyarországi tanárával keltünk útra, hogy felfedezzük Nyíregyháza környékének legféltettebb titkait. Idős néniket kerestünk fel, akik kincsként vigyáznak a szentélyek kulcsaira – az elmúlt évtizedek során ugyanis többször is meggyalázták a sírhelyeket a helyi garázdák. Valaha a mai Szabolcs-Szatmár-Bereg megye környéke való-

di kabbalisztikus paradicsom volt – még egy Kabalás nevű falucska is található erre. Ma már persze nagyon kevesen tudják, hogy a község neve egy töről fakad a közeli zarándokhelyeken nyugvó bölcsek tanításával. A kabbalisták egyik leglátogatottabb zarándokhelye a sátoraljaújhelyi régi temető, amelyet a Kossuth Lajos-legendából ismert csodatévő bölc, Teitelbaum Mózes sírja tett ismertté, és vallástól függetlenül sokan járnak hozzá meditálni, kapcsolódni. A matuzsálemi kort megért Teitelbaum 1808-ban érkezett Magyarországra, ahol csodatévő gyógyításairól vált híressé. A legendák szerint a torokgyíkban szenvedő gyermek Kossuth Lajost az édesanyja vitte el hozzá, majd miután meggyógyította, megjósolta neki, hogy egy napon nagy és bölc ember lesz hazájában, olyan, aki csak nagyon ritkán születik. „Égő csipkebokor leszel” – mondta. A helyiek azt mesélik, később az erős férfivé cseperedett Kossuth maga is felkereste a bölcset, hogy köszönetet mondjon neki. Hihetetlen népszerűségnek örvendett az olaszliszakai Cvi Hirschele Friedman is, aki a „mindenki barátja” címet szegényes életmódjának, az elesettek iránt érzett részvételének és nem utolsó sorban látnoki képességeinek köszönhetően. A nagyállói csodatévőként emlegetett Jichák Eizik Taub nyughelye is világszerte ismert zarándokhely. Ő az, akit a magyar folklór nemcsak varázserejéről és ba-

ráságos dalairól ismer, de fáradhatatlan lelkesedéssel végzett jótékonykodásairól is.

A régmúlt nagy kabbalista tanítói sosem dogmákat hirdettek, nem a szavak, teóriák, hanem a tettek emberei voltak. Folytonosan vándorolva, városról városra járva segítettek a rászorulókon, miközben megtanították őket, hogyan élhetnek boldogabb, kiteljesedett életet. Habár itthon kevesen ismerik történeteiket, nyitott szemmel járva hazánkban rátalálhatunk örökké velünk – és bennünk – élő emlékeikre.

5. Betlehem

Ráhel sírhelye

Szűk autót vezet a Jeruzsálemtől néhány száz méterre fekvő muzulmán temetőhöz, ahol Ráhel sírhelye áll. Az utat mindkét oldalról a hírhedt berlini falra emlékeztető betonkerítés veszi körül. A síremlékhez évezredek óta járnak imádkozni – főként nők, akiknek nincs vagy nem lehet gyermekük. Ráhel ugyanis a három egyistenhit közös matriarchája, az Édesanya, a Női Energia megtestesítője.

A bibliai történet szerint Ráhel meddő volt, ám képtelen volt belenyugodni sorsába. Mikor férje, Jákob elé állt, mondván: „Adj nekem fiakat, mert ha nem, belehalok!”, a férfi így felelt: „Talán Isten vagyok én, aki megtagadja a méh gyümölcsét?” Ráhel ekkor fordult a Teremtőhöz, és arra kérte, „nyissa meg a méhét”. A kabbala szerint a bibliai történetek elsősorban nem szó szerint értendő történelmi tények, hanem metaforák és kódok rendszere. Ráhel két gyermeket is szült Jákobnak – köztük Józsefet, akinek neve azt jelenti: „Isten gyarapítson” –, s ez azt üzeni nekünk: nincsenek „előre leosztott lapok”. Ha a mindannyiunkban pislákoló isteni szikrához fordulunk, teljesülhet minden vágyunk. Nem meglepő hát, hogy Ráhel sírhelyének milliók tulajdonítanak csodatévő energiát. Innen érkezik az a bizonyos vörös fonal is, amely Madonna, Demi Moore, Ashton Kutcher, Donna Karan vagy épp Britney Spears bal csuklóját fonja körbe. A zsinórt a sírhely köré tekerve áldják meg, hogy viselőjét megvédhesse a bíraskodó, az irigy, a féltékeny és rosszindulatú tekintetektől.

A fény minden jószág, szépség, békesség és szeretet megtestesítője – ezt pedig a fehér szín tükrözi legtisztábban. A vörös fonal eredendően fehér pamutból készül, ám azzal, hogy vörösre – a vér, a veszély színére – festik, úgy kezd hatni, mint a modern orvostudomány

vakcinái: egy betegség ellen harcolva, magát a vírust fecskendezni szervezetünkbe az orvos. A vörös fonal éppen így erősíti „spirituális immunrendszerünket”.

A sírhelyre szoritottam a vörös fonalamat, homlokomat a falának támasztottam, lehunytam a szememet, és szinte azonnal megjelent előttem az édesanyám képe. Mosolygott, és szebb volt, mint valaha. Ez volt az a pillanat, amikor teljes bizonyossággal tudtam: ahhoz, hogy gyermekem legyen, nem új családra vagy melegjogi törvényre van szükségem... – csupán bizonyosságra. Akárki akármit mond, egy napon apa leszek. ■

Forradalom vagy szintelérés?

IZRAEL JÖVŐJE: A MEGÚJULÓ ENERGIAFORRÁSOK NAGYOBB ARÁNYA

Diana Süsser, Kádár József

Az izraeli kabinet jóváhagyta a javaslatot, hogy a megújuló energia felhasználása 2030-ra elérje a 30%-ot, szemben a korábbi tervekben szereplő 17%-kal. Jelenleg az ország teljes energiafogyasztásában 10 százalék körüli a megújuló energia részesedése, de ez emelkedhet a megpályázható kis tetőberendezések és az új létesítmények számának folyamatos növelésével.

Az Energiaügyi Minisztérium 2020 júliusában bemutatott terve a kumulatív napelemek kapacitásának több mint hétszeres növekedését irányozza elő, a 2030-ig elérendő cél a jelenlegi 2 GW helyett 15,77 GW. A megújuló energia jelentős részét napelemek

állítanak elő, és kiváltanak a még működő szénerőműveket. Yuval Steinitz, Izrael energiaügyi minisztere szerint a megújuló energiaforrások 30%-ra növelése „valóságos forradalom”. De vajon a 2030-as új cél valóban forradalom, vagy csak épp eléri az elvárt szintet?

Megnövekedett klímatis és energiacélok

A világgazdaságra, az energiafelhasználásra és a szén-dioxid-kibocsátásra. A Nemzetközi Energiaügynökség (IEA) szerint a helyzet miatt csaknem 8%-kal

esett vissza a kőszén kereslete, erőteljesen csökkent az olaj- és a gázigény. Ennek következményeként felgyorsult a szén alapú, még működő erőművek végleges leállítása, például Ausztriában és Svédországban. Ugyanakkor a megújuló energia iránti kereslet növekedését elősegítette a mind nagyobb beépített kapacitás, továbbá hogy a kormányzatok ösztönözték ennek felhasználását.

A koronavírus-járvány hatására különböző stratégiákkal reagáltak az egyes országok a gazdasági és társadalmi válság leküzdésére. A most hozott politikai döntések kulcsfontosságúak, mert formájuk és irányuk felgyorsíthatja az átalálást, vagy megerősítheti függőségüket a fosszilis tüzelőanyagoktól.

Október elején az Európai Parlament egy nagyobb szabású klímatis cél elfogadásáról szavazott. Ennek megfelelően a tagországok a szén-dioxid-kibocsátást 2030-ra az 1990-es szinthez képest 60%-kal csökkentik, szemben a jelenlegi 40%-kal. A célt az EU 27 tagállamának kell jóváhagynia; a döntést várhatóan ez év végéig meg is hozzák. Ha az EU felemeli a klímatis viszonyokkal kapcsolatos célkitűzéseit, akkor közelebb kerülhet ahhoz, hogy 2050-ig az első éghajlat-semleges kontinens legyen a világon. Az új 60%-os megújuló energia cél eléréséhez az EU-nak meg kell emelnie a 2030-ra vonatkozó jelenlegi elképzelést.

Más, Európán kívüli országok is ambiciózus célokat jelentettek be a járvány ideje alatt: 2030-ig Ausztrália csaknem 50%-ra szeretné emelni a megújuló energia arányát, India 60%-ot tervez, Vietnám pedig megduplázní kívánja a megújulókat használatát.

Napenergia-forradalom

Izrael megújuló energiájának 30%-ra növelése: nem forradalom. Figyelembe véve az ország óriási napenergia-potenciálját, ez alacsony szint. Izraelnek több erőfeszítést kellene tenni az energiatermeléssel összefüggő szén-dioxid-kibocsátás csökkentése és a megújuló energiaforrások növelése érdekében. A Nemzetközi Energiaügynökség közelmúltbeli bejelentése szerint a napelemes villamos energia ma a történelem legolcsóbb energiafajtája, és így olcsóbb is, mint a legtöbb nagy országból származó földgáz. Emellett már látjuk, hogy az izraeli szénerőművek kivonása milyen előnyököt mutat a kibocsátott CO₂, a nitrogénoxidok és az SO₂ jelentős csökkenése formájában.

Noha a megújuló energiaforrások arányának emelése örvende-

tes, valószínűleg nem elegendő ahhoz, hogy Izraelt a nettó nulla kibocsátáshoz eljuttassa, mivel a jelenlegi ígért értékek elégtelennek bizonyultak a klímatis célok teljesítéséhez. Izraelben nemcsak az energiaszektorban jelentkezik növekvő villamosenergia-igény, hanem az igen energiaigényes sótalanító üzemekben és az egyre erőteljesebben villamosított közlekedési ágazatban is. Mind a közlekedési, mind a vízügyi ágazat számára kiemelt fontosságú, hogy Izrael elinduljon az éghajlat-semleges felé vezető úton. Azonban az ország terveiben az szerepel, hogy energiaigényét elsősorban földgázzal elégítené ki (1. ábra), ami megerősíti, hogy továbbra is jelentős marad a szennyező fosszilis tüzelőanyagok alkalmazása.

A hatalmas földgázkészleteket korábban gazdasági, politikai

Kádár József a Megújuló Energia és Energiatakarékosság Központ és az Arava Környezettudományi Intézet (arava.org) kutatója. A Haifai Egyetem doktorandusza, ahol a kutatási témája az energiaátmenet.

Dr. Diana Süsser, az energiaátmenet kutatója a németországi Fenntarthatósági Tanulmányok Intézetében (IASS Potsdam). Diana korábban vendégkutatóként az Izraeli Közpolitikai Intézetben (IPPI) tevékenykedett, ahol a nem-szennyező technológiák bevezetésének lehetőségeit tanulmányozta.

és környezeti áldásnak tekintették, ami előnyöket ígér az emberek számára. Ezt a perspektívát megváltoztathatja egy közelmúltbeli fejlemény: az amerikai olajóriás Chevron felvásárolja a Noble Energy nevű nagy földgáztermelőt, mégpedig igen olcsón, mivel a Noble részvényei a világjárvány és az ahhoz kapcsolódó keresletcsökkenés miatt estek.

A legfontosabb zöldszervezetek nagyrészt bíralták az ügyletet, mert a Chevron nem vállal felelősséget a tevékenysége által okozott környezeti hatásokért. Izrael hatalmas lehetősége, hogy az évtized végére jelentős földgáz-exportorré váljon, árnyékot vet a napenergiával kapcsolatos várakozásokra.

A zöld energetikai innováció ösztönözheti a gazdaság fellendülését

A Covid-19 járvány alkalmat kínál arra, hogy az egyébként is elvégzendő beruházásokat felhasználják az energiatermelő rendszerek fenntarthatóvá alakítására. Vezető közgazdászok megállapítása szerint a zöld – vagyis nem szürke – gazdaságélénkítési stratégia erőteljesebb gazdasági fellendülést eredményezhet. Izraelnek mint élenjáró start-up országnak óriási lehetősége, hogy ezt a szellemi tőkét felhasználja a szén-dioxid-kibocsátás csökkentéséhez és a gazdaság szénmentesítéséhez. Az éghajlatváltozással és a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos innovációk előmozdításához azonban kulcsfontosságú a megfelelő politikai stratégiák és eszközök kiválasztása.

Kiemelten lenne szükséges befektetni az ún. tiszta (nem szennyező) technológiákba és inf-

rastrukturába, valamint a tiszta kutatási-fejlesztési (R & D) tevékenységbe. Ha Izrael visszavonná a földgáz támogatását, a pénzt átírányíthatná a tiszta és megújuló energiákkal kapcsolatos technológiák kutatására és fejlesztésére, to-

vábbá az energiaátállítás során több lehetőség nyílna meg a közösségi részvétel és a társadalmi innováció előtt. A megújuló energiára való áttérés óriási előnyökkel járna az egészség, a jólét és a foglalkoztatás szempontjából. ■

ZSIGMOND ANNA:

A Tiszától a Hefer völgyéig

Bedő J. István

Nagyon nagyra becsülöm a dokumentumgyűjteményeket, hiszen olyanok, mint egy hatalmas kirakós játék (puzzle) apró darabkái, ahol még az égnek vagy a távoli hegyek képének részletei is érdekesek. Fölfedezhetünk valami ismeretlen apróságot rajta, benne.

Ezért gondoltam fontosnak Zsigmond Anna könyvét, amelyben a Magyarország-ról kivándorlás, az akkor még Palesztinába bevándorlás (alija) 1927 és 1948 közötti, kevésbé feldolgozott időszakáról esik szó. A Tiszától a Hefer völgyéig nem irodalmi jellegű összefoglalót ad, hanem dokumentumokat, névsorokat, megőrzött leveleket, családi fényképeket, korabeli – stencilezett – újságokat. A cionista fiatalok világmegváltó, kommunisztikus elképzelései, mindennapjai jelennek meg a könyv lapjain.

Ami ezeket kiegészíti: rövid összefoglalók, innen-onnan (vagyis könyvekből, tanulmányokból, az internet adatbányáiból) előkapargatott, tömörített történelmi áttekintések. Olykor még szépirodalmi részletek is. És ez, ismétlem, az emlékezés, a kollektív emlékezet számára igen fontos. Ezek a cseppnyi mozaikok a maguk esetlenségével, a levélírók rokon utalásaival vagy a visszaemlékezések gépiratainak megkopott részeivel meghatóak lehetnének, ahogy a vitrinbe zárt lapokra pillantunk – így azonban a hatás egészen más.

A könyv által átfogott két évtizedes időszakban fiatalok, olykor házaspárok vágtak neki a világnak – önként, az Ígéret Földjének hívó szavára vagy kényszerűségből, a „Szép vagy, gyönyörű vagy, Magyarország” erkölcstelen rendeleteinek hatására. (Ez utóbbi Szabó Magda szívszorító megfogalmazása az Abigélben.) Aztán sokukat vissza is toloncolták Palesztinából arra a Magyarországra, amelyik a legkevésbé sem vágyott zsidók, kommunisták (pláne együtt) visszafogadására – többen ezért

vonultak illegalitásba, ameddig lehetett vagy sikerült. Az ő leszármazottaik számára ez a családi múzeum része, amelynek fontosságát nehéz lenne vitatni.

Ennek a dokumentumgyűjteménynek a könyvvé alakítása azonban – a jó szándék elismerése mellett – nagyon is vitatható. Zsigmond Anna mindent belezsúfolt a két kemény könyvtábla közé, amit csak elő tudott gereblyézni, pedig ha kevesebb jelenik meg, sokkal többet ért volna. A mennyiség így elsöpörte a minőséget.

Az érintett olvasó aligha törődik vele, de a könyvnek nem kevés a hibája. A szövegeket csak a kronológia fogja össze, és ez nem ad választ arra, hogy kicsoda fontos, ki milyen rokon – ez az áttekinthetlenség már a megértés rovására megy. Ez a múlt talán megérdemelt volna egy ügyes kezű bér-író, aki formát ad az anyagnak. Eltűntek volna a suta, idegenszerű megfogalmazások, az összefésülés csökkentette vol-

na az ismétlődéseket. Egy szigorúbb szerkesztő talán meggyőzhette volna a szerzőt, hogy mik az igazán fontos részletek. A lényegtelenek eltűnése vagy megritkítása igazi könyvvé formálhatta volna a papírköteget.

A szöveghez hasonlóan válogatatlanul került be igen sok, nagyon gyenge minőségű amatőr fénykép a kötetbe. Ezeket először is megszüntetni, másodsorban megtechnikailag feljavítani lehetett, még inkább kellett volna.

Sietve jelent meg a Zsigmond Anna nevével jegyzett kötet, talán az „utolsó perc” félelme hajszolta a piacra kerülését – de igazi hasznát főleg a forrásbúvárok látják, meg az érintett családok, túlélők és leszármazottak. ■

Zsigmond Anna: A Tiszától a Hefer völgyéig
Nyomdai közreműködés:
Atlantic Press Kiadó
304 oldal, teljes bolti ár 3490 Ft,
ISBN 978 963 557 0171 (papír)

A könyv kiadói fülszövege

Évtizedekig tartó kutatás eredménye ez a kötet. Magánlevezetések és archív fotók segítségével repíti vissza az olvasót az 1920-as és '30-as évekbe, amikor Palesztina még brit mandátumterületként létezett. A bemutatott dokumentumok felidézik a magyar zsidók korabeli lelkületét és a cionista mozgalom törekvéseinek hangulatát.

FOTÓK: SZENTGYÖRGYI ÁKOS

TÖBB SZÁZ MASZK ÉRKEZETT AZ ÚJPESTI SZERETETOTTHONBA

Izrael Állam magyarországi nagykövete, Yacov Hadas-Handelman több száz maszkot adott át a Mazsihisz Újpesti Szeretetotthona számára, amit Deutsch Márta, az otthon vezetője vett át.

A nagykövet elmondta, bármennyire is nehéz idők vannak az életünkben, fontos, hogy mindig készek legyünk támogatni egymást. Az ajándék védőeszközök átadása a magyar emberek számára szimbolikus cselekedet, ami része a Magyarország és Izrael közötti táguló együttműködésnek a koronavírus elleni küzdelemben – legyen szó kutatásról vagy lé-

legeztetőgépek gyártásáról. Hozzáfüzte: a járvány elleni védekezésben Izrael már az oltóanyag előállításának szintjére lépett, s ez újabb ok arra, hogy a két ország folytassa együttműködését.

Az eseményen jelen volt Heisler András, a Mazsihisz elnöke

is, aki emlékeztetett: „Ez az apró ajándék számukra rendkívül fontos, mert azt szimbolizálja, hogy Izrael Állam figyel a diaszpóra zsidóságára.”

Fotók: Szentgyörgyi Ákos
(Forrás: mazsihisz.hu)

HAJÓS ALFRÉD KÖZTÉRI SZOBROT KAPHAT BUDA- PESTEN

Az első magyar olimpiai bajnoknak ez idáig nem volt köztéri szoba Magyarországon. A Mazsike most pályázatot írt ki a szobor elkészítésére a Magyar Olimpiai Bizottság megalakulásának 125. évfordulója alkalmából.

A Magyar Zsidó Kulturális Egyesület (Mazsike) néhány évvel ezelőtt kezdeményezte az első olimpiai bajnok, sportvezető és építész Hajós Alfréd köztéri szobrának felállítását. Az előkészítő munkálatok pedig mostanra értek abba a szakaszba, hogy kiírhatták a pályázatot az alkotóművészek számára.

A szobrot a Margitszigeten található, Hajós Alfrédról elnevezett és általa tervezett Nemzeti Sportuszoda közelében helyeznék el. A szoborállítási projektben a Mazsikén kívül részt vesz a Maccabi VAC, a Magyar Olimpiai Bizottság, a Magyar Úszó Szövetség, a Hajós Alfréd Társaság, Budapest Főváros Önkormányzata és a Nemzeti Sportközpontok.

Az 1878-ban, Guttmann Arnold néven, szegény zsidó családban született Hajós Alfréd 1896-ban Athénban, az első újkori olimpiai játékokon nyerte Magyarország első aranyérmét 100 méteres gyorsúszásban. Ezt követően az 1200 méteres távon is a dobogó legfelső fokára állhatott fel.

Hajós Alfréd polihisztor volt: válogatott labdarúgóként, építész-mérnökként, újságíróként is tevékenykedett. A Nemzeti Sportuszodán kívül ő tervezte a debreceni Aranybika Szállót, a budapesti Andrassy út egyetlen bauhaus alkotását, az eredetileg zsidó fiú árvaházként, ma szállodaként műkö-

dó 111. alatt álló épületet, az újpesti labdarúgó stadiont a Megyeri úton és a holokauszt mártír-emlékművét a Kozma utcai zsidó temetőben is.

(Forrás: kibic.hu)

KÖZEL 500 ÉV UTÁN GYŪJTOTTAK ISMÉT HANUKAI GYERTYÁKAT SOPRON KÖZÉPKORI ZSINAGÓGÁJÁBAN

Sopronból 1526-ban útték el a zsidókat, azóta az Ó-zsinagógában nem ünnepeltek hanukát. Most, közel fél évezred múltán, ha szűk körben is, de fellobbantak az ünnepi lángok.

Sopronból a mohácsi csatát követően azért kellett távozniuk a zsidóknak, mert a helyi lakosság a törökökkel való együttműködéssel vádolta meg őket. Ekkor az 1300 körül felépített zsinagóga is kiürült, a helyiek pedig másra kezdték el használni az épületet. Igaz, még a 18. század végén is zsidó templomként hivatkoztak rá. A zsinagógát végül 1967-ben tárták fel, és állították helyre, amit lehetett.

Az idei hanuka alkalmából, közel 500 év után került sor arra, hogy ismét ünnepi fények gyűljenek az Ó-zsinagóga falai között. Az eseményen részt vett Farkas Ciprián polgármester, Heisler András, a Mazsihisz elnöke, illetve Büchler András, a Soproni Zsidó Hitközség elnöke.

„Az üzenete a hanukának ma, hogy míg a 495 évvel ez előtti városvezetés a saját identitását megtartani akaró közösséget elűzte a városból, most pedig megtisztelő csodának lehetünk tanúi: a mai városvezetés együtt ünnepel velünk! Úgy térhetett vissza a hanuka fénye az Ó-zsinagógába, hogy a

városnak ismét szerves részét képezi az egykor nagy, de ma is élő kis zsidó közösség” – idézi a lap Bücher Andrást.

(Forrás: mazsihisz.hu)

EGY ÚJ ZSIDÓ RÁDIÓ INDULHAT BUDAPESTEN

Lapunk egykori munkatársa, Breuer Péter újságíró, versenybe száll a budapesti FM 98,0 MHz közösségi rádiós frekvenciáért, hogy azon 7x24 Rádió néven új rádiót indítsa. A tervek szerint a 7x24 zsidó közösségi rádió lesz, sok beszéddel, fél óránként hírekkel, információkkal, a zenei kínálatban közel-keleti, akár pörgősebb arab produkciókkal is.

Breuer Péter, a Heti TV és a Breuerpress hírügynökség tulajdonosa, a rádió ötletgazdája az FM 98,0 MHz frekvenciát pályázza meg, amely egy éve üresen áll. Ezt a frekvenciát a Civil Rádió használta korábban, de a Médiatanács nem hosszabbította meg a rádió jogosultságát, majd a Civil Rádió megtámadta a döntést, de a bíróságon az NMHH Médiatanácsának adtak igazat.

Breuer a Media1-nek azt mondta: a Klubrádió által jelenleg használt FM 92,9 MHz és a Klubrádió évekként ezelőtt használt, másik frekvenciájára nem pályázik, még hozzá lelkiismereti okokból, mert dolgozott korábban a csatornának közel-keleti tudósítójaként.

Új rádióját azért 7x24 néven tervezi elindítani, mivel a hét minden napján, 24 órában sugároz majd. A zsidó közösségi rádió célja többek közt az, hogy összehozza az embereket, párbeszédet teremtve zsidók és keresztények között. ■

(Forrás: mazsihisz.hu, media1.hu)

Kalligráfia

Többnemű alef-bet

A HÉBER ÁBÉCÉ MEGÚJÍTÁSA – EGY LEHETSÉGES ÍRÁSFORMA A JÖVŐNEK

BJI

Európa közepéről nézve az elmúlt év egyik legkülönlegesebb diplomamunkáját – eltátom a számat. Tudom, hogy a világnak sok részén elkényelmesedtünk, mert írásunk, betűkészletünk jól-rosszul képpé alakítja hangjainkat, segít értelmezni a gondolatokat. Ám a héber írott-nyomtatott karakterek komolyabb agymunkát követelnek. Ráadásul egy manapság előtérbe került társadalomtudományi fogalom is ösztönözhetette Michal Shomer egyetemi hallgatót a diplomamunkája témájának kiválasztásakor.

A héber nyelv mindent felülmúlóan hagyományörző, és ezt a modern ivrit karakterkészlet is megmutatja. Nem csupán a magánhangzók jelölése marad el – noha a nyelvben és a liturgiában kevésbé járatosok számára a pontozások segítenek a kiejtés egyértelművé tételében –, de még az sem könnyíti meg az olvasást, hogy a mássalhangzók ejtése is a tartalomtól függ. Másfelől azonban sok eset-

ben az elhangzó szövegből csupán a kiejtés (és nem a leírt karakterek) alapján derül ki, hogy aki beszél, az hím- vagy nőnemű, és akiről/akihez beszél az hím- vagy nőnemű.

Itt kapcsolódik bele a társadalmi nem – a gender – kérdése. Ugyanis ma már tudjuk, és nyitott elmével el is fogadjuk, hogy nem gondolkodhatunk kizárólag bináris, vagyis két nemről szóló kategóriákban. Most nem kizárólag a biológiai herma-

froditizmusra gondolok (ami azért már az ókori irodalomban is lejegyzett jelenség volt, Petronius műve, a Trimalchio lakomája beszél róla). Nyilván a ma már felismert és külön kategóriaként leírt, például transznemű (transzgender) személyek nehezen azonosíthatóak ebben a rendkívül tradicionális nyelvben – főként írott formában.

Michal Shomer úgy fogalmazott: a „hímnemű” szövegek öt és nőtár-

sait kizárják a beszédből. (A vegyes nemű közönség héber megszólítása így lenne lefordítható: Uraim! – habár újabban legalább a Kneszet-beli megszólítás külön megcélozza a hölgyeket is.) „...A héber egyértelműen megkülönböztet férfit és nőt – és nem ad helyet a kettő közötti átmenetek sorának” – írta egy posztban. Ha ezt szélesebben vizsgáljuk, összeférhetlenség van a nyelv és az általa képviselni hivatott személy között.

Michal ezért választotta feladatként, hogy multi-gender, vagyis többnemű karakterkészletet alkosson a héber nyelvhez. Diplomamunkájának célja: úgy „frissíteni” a nyelvet, hogy az lehetőséget nyújtson a nemek teljes skálájának olvasásban és írásban történő megjelenítésére. „A feladat alapvetően tipográfiai volt számomra: vizsgáltam a betűk formáit, felváltva tágitva a nyelv és az olvasás határait” – mondta. (Talán mellékes dolognak tűnhet, de a világ számos országa késő középkori megközelítéssel kizárólag a férfit és a nőt ismeri el lehetséges létezőként – sajnos Magyarország is.)

כל אחת יכולה
ללמוד שפה
חדשה.

העברית יוצרת הבחנה בחזרה על פי טיפוגרפיה
השונים. היא שומרת לתהליך ייחוס המגדר ומכריזה באופן
שאינו משתמע לסתי פנים כיצד נתפס מגדרה של הנמענת
בעיני הדובר.

מה אתה אומרת?

”...לבקש מאנשים לאיבנארומה לבחור לעצמם
כינוי גוף שלא מגדיר אותם כראוי – זה לא משהו
שאני ממליצה עליו”.

המודל הבינארי
של המגדר
מאוד רדוקטיבי
ואנשים רבות
לא מוצאות את
עצמם בתוכו.

כל זה רק מעיד באיזה שלב מקדמו. פרימיטיבי מדי.
אנחנו נמצאים במאבק למען הזהרה ברעיון הרדיקלי
שנשים הן בני-אדם. כדבר אמרה יודעה אחת.

Témavezetője, Judith Asher segítségével olyan kérdéseket vizsgált, hogy hol korlátozó a héber nyelv és hol megengedő? Ki találja magát kizárva a mai héber nyelvből? Michal nagyon sokféle forrást megvizsgált – a korai hébertől és azon nyelvektől kezdve, melyekből a héber kifejlődött, a régi és az új héber betűtípusokon át a hagyományos és a modern karakterekig. Az alapvető probléma az volt, hogy miképp hozhatóak létre olyan új jelek, amelyek egyértelműen többnemű jelentést hordoznak, ugyanakkor szerves részei a héber betűkészletnek.

A vizuális megoldások között szerepelt a karakterek összekapcsolásának többféle lehetősége, a pontozás használata, a bibliai jelek alkalmazása, kísérletezés a betű alakjával, magasságával, irányával és a sorban történő pozícionálásával, új betű vagy rögzített végződés létrehozása, valamint a karakterkészlettel elkülönülő új jel létrehozása.

Az új karaktereket a Frank Rühl és Narkis Block klasszikus héber betűkészletéhez tervezte; ezeket a tí-

pusokat széles körben használják újságok, könyvek, feliratok, plakátok szövegében.

„A tervezési folyamat végén sikerült új betűket, azokkal szavakat és mondatokat alkotnom, új értelmet adva nekik: megteremttem a nők és férfiak közötti egyenlőség lehetőségét, valamint teret adtam a nemek teljes skálájának” – mondta munkájáról Michal Shomer. ■

Az íráshoz felhasználtam Frank Péternek az izraelinfo.com oldalon megjelent cikkét. <https://izraelinfo.com/2020/02/06/egy-egyetemi-hallgato-uj-heber-betuket-fejlesztett-amelyek-lehetove-teszik-a-tobbnemu-irast-es-olvasast/>

Szaba Piczi

Ilyen csak filmekben

Steiner Kristóf

„Ilyen csak filmekben történik” – mondtuk ki egyszerre Nimivel, miközben egy régés-régi, elmosódott töltőtollvonásokkal ékes levélpapír felett ültünk. Nekem pedig egyszeriben a szívembe hasított: ezt a mondatot ihlethette volna akár a magyarországi LMBTQ emberek ellen zajló mostani hajtóvadászat is.

Asokadszor módosított magyar alaptörvény értelmében a magyar család a keresztény elvek mentén csakis egy heteroszexuális házaspárból és gyermekeikből állhat. Eközben a kedvesem szülei, Irit és Ezra Dagan épp nálunk vendégeskednek Methanán, hogy együtt köszöntsük a hanukát és a karácsonyt. A Tel-Avivból fagyasztva érkezett humorus mellé hoztak magukkal egy rejtélyes mappát is:

magyar nyelven írt üzeneteket, amelyeket már évtizedek óta nem tudott megfejteni egyikük sem.

A dossziében lévő leveleket Lóvy Jehuda írta feleségének, Zsókanak – a férjem magyar származású erdélyi nagyszülei 1947-ben költöztek a mai Izraelbe, az akkori Palesztin Brit Mandátum területére. Ám még mielőtt a zsidók régi-új hazájába érkeztek volna, mindketten egész elképesztő sorsot éltek meg.

Történeteik és tragédiáik foszlányaiból pedig egyszerűen összeállt egy háborúkon és tengereken átívelő mozaikcsalád igaz meséje.

Zsóka nagymama az Auschwitz–Birkenau koncentrációs tábor foglya és túlélője, Jehuda pedig – becenevén Piczi – hamis keresztlevéllel és útlevelel mentett magyar zsidókat. A szerelmesek magyar nyelvű levélváltásából a történelmi regények legsötétebb fejezeteinek kora elevenedik meg. Piczi nagypapa 1944-ben, 19 évesen, a német megszállást követően határozta el: nem hagyja veszni a kolozsvári zsidóságot, még akkor sem, ha ezért a kedvesét – akkoriban úgy hitte – örökre elveszíti.

Piczi nem tervezte, hogy lemond az élethez és boldogsághoz való emberi jogáról, ezért esztergályos műhelyében okmányhamisító műhelyt hozott létre. Így lett belőle Kerekes Imre, és a biztonság kedvéért egy akkoriban jól ismert fasiszta ifjúsági mozgalom egyenruháját is megvarratta magának. A kolozsvári zsidó hitközség valamelyik előjárója felelőtlen tacskónak nevezte, és nem kért a segítségéből, így hát a budapesti zsidók mentését tűzte ki célul.

A levelekből visszaköszön a mostani idők számomra legmegfejtetlenebb emberi tulajdonsága: a közömbösségbe burkolózás. Jehuda szerint „érdekes hely volt akkoriban a magyar főváros: a Gestapo féktelenül tombolt, ám akit ez nem érintett, nyugodtan sétálgatott a Duna-parton, és önfeledten dáriódózott az éjszakai lokálokban”. „Imre” félelmet nem ismerő modorával és a helyzetek virtuóz felismerésével ebben a közegben húszéves korára az ellenállás egyik legmeghatározóbb alakja lett.

Kihasználva a gestapósok pénzéhségét – és a saját életét is kockáztatva – afféle megélhetési embercsempésznek adta ki magát. Minden egyes, Magyarországról és Erdélyből kimentendő lélekért 200 dollárt ígért a náciknak, hogy a Vörös kereszt segítségével ültesék „rossz vonatra” a haláltáborokba küldendő zsidókat. Ebben tettestársa volt Marton Ernő újságíró, a magyar nyelvű zsidó napilap, az Új Kelet főszerkesztője is.

Jehuda minden este felült a pesti gyorsra, majd a Városligetbe igyekezett. Az ott várakozók tudták: ha feltűnik a pávatollas kalapot viselő német egyenruhás férfi, tisztes távolságból, némán kell követniük a vasútállomásig. Ott elszórtan, külön-külön vagonokban, más-más fülkékben foglaltak helyet, majd Romániába érkezve „Imre” átadta nekik a hamis okmányokat, ezekkel pedig elindulhattak előbb Ausztria, majd Palesztina felé.

Több száz magyar zsidót mentett meg így. A legmerészebb húzása mégis az volt, amikor egy szállodában összerolázott egy ifjú náci tiszttel. Ennek a „barátságának” köszönhetően, fényképésznek adva ki magát, elszegődött a nyilasok ifjúsági szervezetéhez, és szorgalmasan fotózta a belépő tagokat, tudván: ha a háború egyszer majd véget ér, minden képet a nyilasok felett ítélkező bíróság rendelkezésére fog bocsátani.

Piczi nagypapa szuperhős korának legkomolyabb küldetése, egyben utolsó fejezete azonban még hátra volt. Amikor értesült arról, hogy Szenes Hanna – a magyar költő, akit Brit Palesztinában ejtőernyősnek képeztek ki – mentőakciója során eltűnt valahol Jugoszláviában, egyedül indult el a határ felé, hogy megkeresse bajba jutott társát. Abban bízott, hogy az állandósult zavaros helyzetben nem veszik észre a határőrök, ha átsurran.

Nem így lett – a határ menti erdőben előbb elfogták, átkutatták, és miután három különböző ország útlevelében kétféle néven szerepelt, veszélyes kémnek nyilvánították. Bármennyire is képtelen-

ségnek tűnik: ez volt a szerencséje. Ha ugyanis kiderül, hogy „csak” egy zsidó, egész biztosan azonnal agyonlőtték volna. A hamis dokumentumok egyfelől megmentették az életét, másfelől viszont olyan embertelen szenvedéseken kellett keresztülmennie, amelyeket – lánya, Irit (Nimi édesanyja) szerint – élete végéig nem hevert ki.

Tíz nappal később orosz katonák érkeztek a térség felszabadítására. Jehuda/„Imrét” egy eldugott kínzókamrában találták meg, eszméletlenül. Kínzó előzőleg több mint egy héten át vallatták elektrosokkal, a fülébe tűrhetetlenül magas hangon vijjogó készülékkel, izzó piszkavassal. Miután nem volt hajlandó elárulni, ki ő valójában, kinek és kikért dolgozott, a mellkasába horogkeresztet sütöttek.

Az orosz felszabadítók először németnek hittek, s készen álltak örökre véget vetni a szenvedéseinek. Ő azonban a magyar és román nyelvű, sikertelen bemutatkozás után héberül szólította meg őket. Elképesztő szerencséjére az egyik katona zsidó volt. Miután megértette: az ellenállás tagja hever előtte félholtan, azonnal lehajolt hozzá, hogy vodkával tisztítsa meg elfertőződött sebeit. Néhány nappal később már egy brassói kórházban lábadozva kapta meg a hihetetlen hírt: szerelme, Zsóka életben maradt, a koncentrációs táborok felszabadítása után hazatért Kolozsvárra.

Hogy Zsókával mi történt ez idő alatt, a levelekből nem derülhetett ki – ő ugyanis sokkal szívesebben írt arról, mennyire hiányzik neki az ő Piczikéje. A Birkenauban elszenvedett szörnyűségekről csak később mesélt a családjának. Gyakran mondogatta: ha meg akarja őrizni a józan esztét, nem temetheti el magában a fájdalmas, szégyenletes múltat. Vallomásait a *Numbered (Számozottan)* című – a Netfixen most látható – dokumentumfilmben bárki meghallgathatja. Azt azonban nem mesélte el, ahogy a karjaiba hazatért Piczivel együtt elhatározták: nem akarnak többé olyan ország polgárai maradni, amelyik hagyta, hogy mindez megtörténjen velük.

Erdélyből Franciaországba utaztak, onnan pedig

KEPEK EZRA DAGAN CSALÁDI ALBUMÁBÓL

hajóval érkeztek meg Haifa kikötőjébe. Zsóka hamarosan várandós lett, és megszületett Nimi édesanyja, Irit, aki már éppen csak hogy érti a magyar nyelvet, míg a harmadik generáció, Nimi és a testvérei tulajdonképpen teljesen elszakadtak a magyar gyökerektől – egészen addig, míg én meg nem érkeztem. Természetesen már az első, öt évvel ezelőtti randinkon felbukkant az erdélyi magyar nagyszülők története, de sokkal többet beszélgettünk rakott krumpliról és mákos tésztáról, mint Szenes Hannáról – egészen e levelek előkerüléséig.

Másodgenerációs holokauszt túlélőként és színházi emberekként Nimrod szülei évtizedek óta viszik a vállukon a „tanú-színház” projektet. Ebben a táborokból kiszabadultak és a fiatalok együtt vannak jelen a színpadon. Az aranykorú túlélők kávéházi asztaloknál ülve mesélnek, közben a kamaszok meg elevenítik az elődök történeteit. Gyerekkora óta Nimi több száz hősies és lesújtó, inspiráló és megrázó történetet hallott a szívüket kiöntő tanúktól, ám a nagyapja pontos életútja idáig rejtve maradt előtte.

A legnagyobb csavar azonban mégiscsak az, hogy Tel-Avivban élve, évekkal azelőtt, hogy Nimivel találkoztam volna, eljutott hozzám a hír: a százesztendő Új Kelet újság, melyet az államalapítás óta Izraelben publikáltak, a csőd szélén áll. A hír hallatán felkerestem a sem magyarul, sem angolul nem beszélő lap-tulajdonost, és két barátommal jelképes összegért megvásároltuk a lapkiadás jogait. Tudtuk ugyanis: ha

veszni hagynánk a magyar ajkú zsidóság krónikáját, az olyan lenne, mintha örökre lemondanánk az igazság győzelméről.

Így lettem társtulajdonosa és szerkesztője az Új Keletnek, melynek alapítója magyar zsidók százait mentette ki a német és magyar nácik karmaiból, és segítette Nimi nagypapáját – így tulajdonképpen közvetve a szüleit és őt magát is – a hazatalálásban, a megbékélésben, a gyógyulásban és a családalapításban. A mi családunk megalapításában.

A karácsonyfa és a hanukai gyertyák fénye mellett, egymás kezét fogva könnyeztünk. Véletlenek sorozata, a karma törvénye vagy a sors gondoskodó keze hozta össze ezt a – vallást, származást, identitást tekintve is – szokatlan családot, nem számít. Ami fontos, hogy egymásra találtunk, és együtt kívánjuk: soha, senkinek ne kelljen keresztülmenni mindazon, amit a nagyszülőknek el kellett szenvedniük, egy politikai ideológia zászlaja alatt.

A fasizmus gaztetteinek és áldozatainak történetei ma már a történelemkönyvekből, a színpadról, filmekből köszönnek vissza – de a kirekesztés, a pusztítás koránt sem ért véget. Hány hasonló történet kerül majd elő egy nap, Gáza felszabadulását követően? És – nem kérek elnézést a párhuzamért – hány jogfosztott, Magyarországról elmenekült mozaik- és szivárványcsalád szövevényes és szívszorító története lát majd napvilágot, mikor a mi unokáink találnak rá a nagyszülők levelezéseire?

Mindannyian csak addig „sétálgatunk önfeledten a Duna-parton”, míg egy nap mi magunk is rendszerellenesnek nem számítunk. Képtelenek vagyunk elhinni, hogy mindez megtörténhet újra, amíg nem a szemünk láttára történik – előbb a szomszédainkkal, majd a saját családunkkal.

Ha egyet kívánhatnék hanukarácsonyra, bizonyosan azt választanám, ne kelljen több, világot megrengető tragédiának történnie ahhoz, hogy egyszer és mindenkorra megértsük: törvények, kormányok jöhetnek-mehetnek, az ember az ember, a család az család, az élethez való jog mindannyiunk számára élethez való jog. ■

A *wmn.hu* oldalon megjelent írás szerkesztett változata

A gyökerek szárba szökkennek

Schnapp Lea

Csöng a telefon. A hívó fél kedves hangon mutatkozik be: Wolf Lili, 16 éves diáklány. Édesanyja Orli Iczkovits, Péter és Sara leánva, akik Svájcban élnek. Ők pedig a közeli Bájít V'gánban laknak, itt, Jeruzsálemben. A kislányt most éppen a családi gyökerek érdeklik, és azt gondolta, hogy a kutatásban segítségére lehetek. Megbeszéltünk egy találkozót. Örülök az új ismeretségnek, hiszen szegről-végről rokonok vagyunk: gyökereim az anyai részről az Iczkovits ágból valók.

Miután a találkozás a lakásunkon történt, előszedem az idevágó iratokat, irásokat, Lilike pedig boldogan nézegeti őket. Persze nem mindig találtam azt, amit éppen megmutatni szerettem volna, de Lilike nagyon örült a szóbeli emlékeknek is. Főleg az én dédapám, Iczkovits Lipót felől érdeklődött, aki neki ük-ükapja. Boldogan mutattam az egyik legörzöttebb iratot, közös ősünk Keren Kajemet oklevelét, amellyel még büszkélkedni is lehet. Azért pedig külön büsz-

keséget érzek, hogy a közös gyökereink most megismert új hajtása, a kis Lili méltó folytatója lesz a családi hagyományoknak.

Tágra nyílt szemmel hallgatta az alábbi történeteimet is.

Szerte a világon, ahol zsidók léteztek, hullottak a garasok a kék-fehér perselyekbe. K.K.L. – ez a rövidítése a Keren Kajemet LeIszráélnak.

A Kneszet évekkel ezelőtt nagylelkűen megszavazta, hogy Keren Kajemet földet csak zsidó birtokolhat Mindez nagyon szép. Számításba véve, hogy például a haifai Hádáron lassan csupán az ott lakók kisebbsége zsidó...

A kék-fehér perselyt szüleim, nagyszüleim házában ismerem meg. Ez is oka, hogy a családi gyökerekre méltán szeretek büszke lenni.

*„Kaftános ősöm, nem
röstellek én,
Kí a páncélt se módfölött
imádom.
A dalt tetőled örököltem én,
S az mégis a legszebb a világon.”*

(Kiss József)

Őseim talán nem voltak kaftánosak, az utódok között viszont akad. Sem ezt, sem azt nem restellem. Génjeimben mindig érzem őseim vérét. A legszebb, amit tőlük örököltem – a hitem.

Ha létezne az egyetlen családtudományi fakultás, talán még ma is beiratkoznék a hallgatók közé. Szeretem közeli-távoli rokonaimat, és szeretném ponto-

san tudni a szegről-végről való atyafiság rokonsági fokát is.

Még 16 éves sem voltam, amikor a szülői ház elveszett számomra, de magammal hoztam a családot, a rokonság szeretetét. Szüleim hazába mindig jöttek a rokonok, hol rövidebb, hol hosszabb időre, és a rokonság körében rendezett családi ünnepek ma is a legnagyobb örömeim forrásait jelentik.

Valamiféle büszkeséget érzek ősapáim iránt. A dédszülőkig egészen jól le tudom vezetni a családfát, ükapáimra vonatkozó ismereteim azonban kissé hiányosak. Van viszont egy drága kincsem: anyai nagyanyám hűgának, Terka néninek a naplója. Ez a napló családi krónikákat tartalmaz, igaz történetekkel, valóságyszerű legendákkal tarkítva. 1802-ben kezdődik a történet, amit már boldogult Terka néném is csak hallomásból jegyzett le.

Több évvel ezelőtt Éli Ackermann – édesanyám Ausztráliábanélt unokaöccse – jelentkezett, miután nagy örömmel nyugtázta könyveim vételét, és egy újabb, szinte felbecsülhetetlen dokumentum másolatát küldte el levelében.

Az én dédapám és az ő nagyapja volt Iczkovits Lipót, aki Tótkomlóson élt. A tótkomlósi hitközség Keren Kajemet adakozó ívének 1910-ben kelt jegyzőkönyvi másolatán olvashatók a tagok neve és adományaik – koronában és pengőben számítva: 100, 200, 250, 500, 2000 koronás adományok mellett az én dédapám neve mellé 5000 koronára van bejegyezve, a „tanítónknak és mesterünknek” titulált Iczkovits Lipót adományaként.

Nem vitás, hogy dédapám azért is adott a Keren Kajemet részére ilyen nagy összeget, mert volt neki, de a családi krónika bizonyítja, hogy szíve is volt hozzá, amit örökölték fiai, leányai és további leszármazottai. Hát igen... Szinte hihetetlen, de egy tótkomlósi kiállításon bemutatták, hogy dédapám már több mint száz évvel ezelőtt Chevrolet és Opel autót árult.

Hogy mire vagyok büszke felmenőim örökségéből? A zsidóságukhoz való hűségükre, adakozásukra, segítőkészségükre. Erre még jól emlékszem, nagyszüleim házában a fő motívum volt a „Cedáká”. Sikerült továbbadnom a gyermekeimnek. Tudva tudják, mit jelent ez, imáikba is foglalják.

„Istentől kapott ajándékoszd meg isten teremtményével.” Nyitott szemmel kell járni, felismerni, hol kell a segítség: pénz, jó szó, örömszerzés, bátorság, a csüggedők felemelése és még mennyi minden, amire szüksége van sok-sok testvérünknek. Mindannyiunknak. Az ünnepek előtt és mindig. „Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat!”

Sok olyan javaslat hangzott el néhány éve, hogy az Aranyvonnat millióit osszák szét a soából megmenekülteknek – bár ez talán más lapra tartozik. Maradt viszont: sok hűhó – semmiért!

A családfa megrajzolása meg a gyökérkeresés korunk egyik hobbija. Ezt szépnek, nemesnek találom, hiszen bölcseink egyik útmutatása így hangzik „Tudnod kell, hogy honnan jössz és hová mégy.”

GRAFIKA: SALAMON SÁRA

Én a családfakutatásnak a „misopochológia” nevei adnám. Szerintem ehhez bizonyos készség is kell, mert... van az úgy, hogy az egyik jól ismeri a rokonok származását, míg a másiknak fogalma sincs róla. Jómagam rokonszerető vagyok, és általában szeretem az embereket. Talán e tulajdonságom révén léptem kapcsolatba sok, addig ismeretlen rokonnal.

Azt hiszem, ha nem tör be életünkbe a vészidőszak, édesanyám még át tudta volna adni a családi névsort. Tanítgatom, mesélgetem én is a gyermekeimnek, unokáimnak. Bőven van ehhez anyagom A dédapákig minden jól megy.

Ünnepségre voltam hivatalos egy alkalommal. Mellettem

ült Schönberger Chájim, aki Haifa egyik fiatal rabbi-tekinthetője, napon elfoglalt ember. Tréfásan meg is jegyeztem neki:

– Ha egyszer nyugdíjba megy, s én még élek, majd mesélek a családfánkról.

Chájim nagymamája egyetlen húga volt a hét Klein fiúnak, kiknek egyike nagyapám volt. Chájim a háború után született, édesapja, Schönberger Joszi elvesztette családját, ő maga a bori munkásszázadból menekült meg. Nagyapám egyetlen hűgát soha nem ismerhettem meg. Amikor én kislány voltam meg, határ választotta el Kiskunfé-

legyházát Szatmártól. Amikor a magyarok bevonultak Szatmárra, már halálra ítélték az ottani zsidóságot.

Én magam Auschwitzban találkoztam először szatmári zsidókkal. Édesanyám talán többet mesélt nekem rokonairól, mint Piroskáról meg a farkasról. És mert Chájim anyai ágról a temesvári származású Fleischerek unokája is, nagy érdeklődéssel hallgatom temesvári barátaimtól a néhai Fleischer tanár úrról szóló szép elbeszéléseket. Chájim olyan korban nőtt fel, amikor hiányoztak a nagyszülők, de ők az unokákra méltán büszkék lehetek volna. (Én is az vagyok.)

A második világháború túlélőinek általában nem adatott meg, hogy szülői kísérettel menjenek a menyegzői sátor alá. Mi voltunk azok a „jó házból való úrilá-

nyok”, akiknek megölték a szüleiket, az egész családot. És akik sok-sok szenvedés után még életben vagyunk, előre tekintünk és csodálattal nézzük az utánunk következő nemzedékeket. Ők jók, szépek és erősek, megérdemlik, hogy elmondjunk nekik egyet-mást. Míg ezt megtehetjük, „míg a gyertya ég...”, mert így vagyunk írva: „És meséld el fiadnak.”

Így lesz tartalmasabb az élet, amely három részből áll: múltból, jelenből és jövőből. Ha egy láncszem kiesik, elszakad maga a lánc. A lánc, amely összetartja nemcsak a családot, hanem egész népünket. Gyökérkeresés közben persze feltárul előttünk a kor történelme is. Tovább kell adni mindent. Ennél hasznosabbat, tanulságosabbat elképzelni sem lehet.

A Budapesten élő Benedek István Gábornak a gyökerek kutatásával kapcsolatos írásai bestsellereké váltak. „A komlósi Tóra”-ban az én őseim is benne foglaltatnak.

Hálával és szeretettel gondolok a saját és kortársaim szüleire, akik továbbadták nekünk családjunk, népünk szeretetét, összetartását. Szívvelyes „sálom” társaimnak, mindazoknak, akik továbbvitték és viszik lángot, amely oly sokszor volt kialvóban. Bizonyítottunk és nem feleedtük el, hogy tudjuk, „honnan jöttünk”.

A kék-fehér persely jelképe legyen mindig szemünk előtt. Adja a Teremtő, hogy a Keren Kajemet földjét méltó utódok lakják.

The Jews of Elephantine (videó) https://www.youtube.com/watch?v=RgW4Aqbtn_I

Nem zárom ugyan ki a lehetőségét, de kissé életszerűtlennek tartom a huszonéves Gerda és a hetvenes Shay szenvedélyes viszonyát, különösen úgy, hogy a fiatal lány volt a kezdeményező.

Ennél azonban még kevésbé életszerű Jeremiah döntése. Orvosi karrierjét, szeretett barátnőjét és barátait odahagyva, személyazonosságát és hivatását igazoló okmányok nélkül felke-rekedik, hogy egy alig ismert szír család kíséretében, mint menekült vándoroljon keresztül fél Európán, majd eltitkolja orvosi képzettségét. Arról nem is szólva, hogy szüleinek fogalma sincs arról, hova tűnt.

Végül pedig Marwan kezelésének részletes orvosi naplóját feltehetően csak ortopéd sebész tudja értelmezni.

Úgy érzem, hogy az itt felsorolt szellemi akadályfutás – amely nélkül nem tudtam volna hiteles recenziót írni – nem igazán segíti, inkább eltávolítja az olvasót ettől az egyébként valóban értékes és filozófiai gondolatokban is bővelkedő kötettől. ■

Sági György: *Hiszen ti ismeritek Jaffa* Kiadó, Budapest, 2020, 3499 Ft

A könyvajánlót a szerző az Új Kelet részére írta, megjelent az olvasbele.hu weboldalon is. (Szerkesztője Bedő J. István olvasószerkesztőnk) Olvass bele!

A könyv kiadói fülszövege

Azt hisszük, ismerjük magunkat.

Azt hisszük, ismerjük családunk történetét, tudjuk, ki honnan származik.

Aztán egy genetikai teszt felborít mindent.

A Hiszen ti ismeritek kiindulópontja is egy DNS-teszt meglepő eredménye.

Ami után meg kell fogalmazni a kérdést, vajon ki vagyok én? Kik az őseim, kitől mit kaptam örökölni?

A válaszkereséssel indul el a történet, ami a zsidók vándorlásának, keveredésének évezredek és földrajzi térségeken átívelő kalandos, szövevényes, romantikus legendájává terebélyesedik. Hogy végül a huszadik század közepéig tartó hányattatások után kiindulópontjára visszatérjen.

Az Ígéret földjén létrejött állam vajon mindenki, így akár a történetünk szereplői számára is beteljesítette a hozzáfűzött reményeket? Megvalósította az álmaikat?

Ha igen, akkor miért indul útnak az etióp zsidó fiú egy szír sebesülttel, hogy a modern exodus stációját végigjárva eljusson nagyanyja gyűlölt Németországába?

Vajon elégtételt akar venni a sérelmek miatt? Hiszen a zsidó hagyomány szerint nem felejtethetünk.

Vagy a zsidóság örök dilemmája indítja útnak: menni vagy maradni?

A válasz az etióp Jeremiah és a német Cornelia történetében rejlik.

Spiritusz

Öt lépés a Mennyország

Steiner Kristóf

Bár Buddha azt tanította: „A megvilágosodás útját ne a Földön, vagy az égben, hanem a szívedben keresd”, azért akad néhány hely a Kék Bolygón, amely közelebb visz minket a Fény felé vezető ösvényhez. Legyen szó keresztény templomról, hindu halottégetőről, vagy muzulmán temetőről, azokon a helyeken, ahol oly sok ember lelke keres válaszokat, vallásra, származásra, nemre és korra való tekintet nélkül bárki útba igazítást kaphat – ha nyitott szívvel és kíváncsi elmével érkezik.

1. Tar – Szabadító Buddha Anya Templom

1991-ben kilencéves városi kislányként leírhatatlan kalandot jelentett nekem, hogy a szüleim megvásároltak egy düledező tanyát a Tar nevű falucska határában. Velem egyidős unokatestvéreimmel órákon át jártuk a vályogház mögött magasodó, az országútról nézve szabályos szív alakú kiserdőt, vagy épp sarat dagasztottunk az épülő sztúpa mellett.

A szüleim Magyarország egyik első buddhista közösségének alapítói voltak, így számomra semmi furcsa

nem volt abban, hogy egy hétméteres „pagoda” épül mellettem, amely körül már az építés szakaszában is rendszeresen keringtek a felnőttek – a szentélyt ugyanis hagyomány szerint minél többször járjuk körbe, annál több áldást hozunk a világba. A sztúpát maga a Dalai Láma avatta fel 1992-ben – ekkoriban olyan szegények voltunk, hogy a rokonoktól kellett kölcsön kérnünk egy tisztességes fotelt, amelyre kényelmesen leülhet Öszentsége. Az elmúlt húsz év során az egykori tanya legalább annyit változott, mint én: a gázos rét-ből Kőrösi Csoma Sándor Emlékpark lett, ahol egy tibeti vendégház is működik – ami édesanyám szívügye

volt. Élete végéig csinosította, főzte a kávé a vendégeknek, és gyúrta a momót – a tibeti gőzgombócot – az ünnepnapokon.

Mama emlékére tavaly egy csodálatos, monumentális templom is felépült, amely Tara nevét viseli – ő a könyörületeség és a megszabadulás istennője, Buddha női megtestesülése. Tart ugyanakkor nem csak buddhisták látogatják: gyakran érkeznek a mátravebely-szentkúti búcsúra igyekvő keresztény csoportok is. Láma Csöpel, a közösség szellemi vezetője azt szokta mondani: „Tara spirituális szempontból azonos Szűz Máriával”, a helyi plébánosok pedig Mária-kegyhelyként emlegetik a „Mátra alján, falu szélén” álló buddhista templomot.

2. Váránaszi –

A halál városa, a mennyek kapuja

Amikor az emberek Indiára gondolnak, szinte látják maguk előtt, ahogy egy lótuszvirágon úcsörögve megvilágosodnak – és nekem is valami hasonlóra volt szükségem ahhoz, hogy leszámoljak néhány, évek óta kísértő démonnal, és elbúcsúzzak édesanyámtól, hamvait szétszórva a Gangesz felett. Váránasziban csatlakoztam édesapámhoz, aki már hetek óta zárandokolt Indiában.

A riksánk alig tudta keresztülverekedni magát az embertengeren, a levegőben pedig mindent átható tehénürülékszag terjengett. „Ez a hely olyan távol áll a Nirvánától, mint Paris Hilton a Nobel-békedíjtól” – gondoltam magamban. – Hogy fogom kibírni ezt a másfél hónapot Indiában?” Elfoglalva a szállodai szobánkat – amely pont olyan volt, mint Whoopi Goldberg cellája az Apáca show-ban – védekező mechanizmusként azon nyomban elaludtam. Másnap reggel a szobát beragyogó, csillámló fény csalt ki az ágyból. A felkelő nap aranyhidat festett a Gangeszre, és a hinduk mezitláb, nevetve mosakodtak a gát lépcsőin. Ami korábban otrombának tűnt, egy szempillantás alatt valódivá vált, ami zavaró ricsajnak tetszett, már szépen szóló dallamnak hangzott. Első utunk egy Teréz Anya Szeretközpontra vezetett, ahol olyan betegségekkel szembesültem, melyeket Európában még csak elképzelni sem tudtam, valahogy mégis mindenkinek megnyugvás csillogott a szemében, és békés mosoly ült az arcán. „Készen állok” – gondoltam magamban. Aznap este csónakot béreltünk papával, és 108 mécsessel és mama hamvainak egy részével a vízre szálltunk. Gumimatrac a Gangeszen című könyvemben így írtam az éjszakáról: „Miközben millió gyertya fényében ragyogott a part, ahogy a hinduk szokásos esti szertartásukat végezték, mi egyenként meggyújtottuk az apró mécseseket, száraz levél-ha-

jócskákra tettük őket, és mindegyiket meghintettük édesanyám hamvaival. Vajon hány holttestet sodorhatott a Gangesz folyama az elmúlt évezredek során... most pedig egy közülük az az asszony, aki életet adott nekem. A 108 mécses egyre távolodott, majd mikor már olyan messze voltak, hogy nem is tudtuk, hol kezdődnek az ég csillagai, és hol érnek véget a vízben úszó, csillagzó Mama-szikrák, kihajóztunk a partra. India nem olyan, mint amilyenek a rózsaoilajjal és pátosszal átitatott önszolgáltató könyvek lefestik, és nem is olyan, mint amilyenek a nyomorított bemutató magazinműsorok szívszorító képei láttatják. India olyan, amilyenek mi magunk vagyunk. India nem más, mint egy hatalmas varázstűkör, amely sosem azt mutatja, amit látni akarunk, hanem azt, amit látnunk kell.”

3. Hebron –

A Machpéla barlang

Egy késő nyári hajnalon érkeztem meg Hebronba, a legjobb barátnőmmel, Annával, akit születésnapja alkalmából leptem meg a szokatlan vakációval. Bár már három éve éltem Izraelben, idáig még sosem merészkedtem. A ciszjordániai város ugyanis finoman szólva

nem a béke szigete: nem ritka, hogy palesztin tüntetők gumibroncsokat égetnek, és Molotov-koktélok dobálnak az izraeli rendfenntartókra, de az izraeli rendszámmal érkező kocsikat sem kímélik. A feszültség pedig csak fokozódni látszik, mióta kiderült: a pátriárkák sírját – a zsidó, muzulmán és keresztény vallás számára is egyformán fontos szent helyet – felveszik Izrael állam történelmi örökségének listájára.

Szerencsére érkezésünkön könnygáz helyett a hegyvidék erdeinek édes illata szállt a levegőben. Látogatásunk célja a Machpéla-barlang felfedezése volt – ez az a hely, ahol ősapák és ősanák (Ábrahám, Jákob, Izsák és feleségeik) nyugszanak. A sírhelyeket azonban szögessdróttal körülvett beton- és vaskerítés őrzi, sőt a barlang fölé épült Ábrahám-mecsetbe is csupán katonai kísérettel léphettünk be. Bár a hatalmas fegyvereket cipelő örök látványa leírhatatlanul disszonáns a világ egyik leghölgényebb zárandokhelyén, a biztonsági intézkedésekre komoly szükség van: 1994-ben egy amerikai férfi berontott a mecsetbe, és huszonkilenc imádkozó palesztint lőtt agyon gépfegyverrel, százötvenen pedig komolyan megsérültek. A férfit agyonverték, még mielőtt a rendfenntartók a helyszínre érkeztek volna. Fegyelmetlenül sorakoztunk a kapuk előtt – előbb a zsidók által látogatott szentélyt kerestük fel, majd hosszú

köpenybe bújtattak minket, és átkísértek a muzulmán oldalra is.

A kabbalatanárom azt mondta: ne lepődjünk meg, ha a föld alatti sírhely szájához érve nem tudjuk viszsztatartani a könnyeinket – ez a barlang ugyanis nem más, mint az a bizonyos alagút, amelyről minden ember mesél, aki átélte a klinikai halál állapotát. És valóban: amint megérintettem a rácsot, amely elválasztja a mecsetet a barlangtól, potyogni kezdtek a könnyeim. A sok szörnyűség dacára, ami itt történt, valahogy otthon éreztem magam. „Ez nem déja vu – mondta a tanárom. – A lelkünk pontosan emlékszik rá, milyen sokszor jártunk már itt.”

4. Szabolcs-Szatmár-Bereg – A csodarabbik síremlékei

A régi kabbalistákra gyakran ferde szemmel néztek, mások pedig mágusként tisztelték őket – hosszú szakállukkal és hajjukkal igencsak kilógtak a sorból. Énekeltek, táncoltak, és – mintha csak a hippi-korszak előfutárai volnának – a jámbor életet és a világ egysze-

rűségében rejlő szépséget, bölcsességet hirdették. Bármily hihetetlen, rengeteg kabbalista él, aki a világ másik feléről is felkerekedik, csak azért, hogy pozitív energiákhoz jusson – itt, Magyarországon.

Fogl Hannával, a Kabbala Központ magyarországi tanárával keltünk útra, hogy felfedezzük Nyíregyháza környékének legféltettebb titkait. Idős nénikéket kerestünk fel, akik kincsként vigyáznak a szentélyek kulcsaira – az elmúlt évtizedek során ugyanis többször is meggyalázták a sírhelyeket a helyi garázdák. Valaha a mai Szabolcs-Szatmár-Bereg megye környéke valódi kabbalisztikus paradicsom volt – még egy Kabalás nevű falucska is található erre. Ma már persze nagyon kevesen tudják, hogy a község neve egy töről fakad a közeli zarándokhelyeken nyugvó bölcsek tanításaival. A kabbalisták egyik leglátogatottabb zarándokhelye a sátoraljaújhelyi régi temető, amelyet a Kossuth Lajos-legendából ismert csodatévő bölc, Teitelbaum Mózes sírja tett ismertté, és vallástól függetlenül sokan járnak hozzá meditatálni, kikapcsolódni. A matuzsálemi kort megért Teitelbaum 1808-ban érkezett Magyarországra, ahol csodatévő gyógyításairól vált híressé. A legendák szerint a torokgyíkban szenvedő gyermek Kossuth Lajost az édesanyja vitte el hozzá, majd miután meggyógyította, megjósolta neki, hogy egy napon nagy és bölcs ember lesz hazájában, olyan, aki csak nagyon ritkán születik. „Égő csipkebokor leszel” – mondta. A helyiek azt mesélik, később az erős férfivé cseperedett Kossuth maga is felkereste a bölcsöt, hogy köszönetet mondjon neki. Hihetetlen népszerűségnek örvendett az olaszliszakai Cvi Hirschele Friedman is, aki a „mindenki barátja” címet szegényes életmódjának, az elesettek iránt érzett részvételének és nem utolsó sorban látnoki képességeinek köszönhette. A nagykállói csodatévőként emlegetett Jichák Eizik Taub nyughelye is világszeretete ismert zarándokhely. Ő az, akit a magyar folklór nemcsak varázserejéről és barátságos dalairól ismer, de fáradhatatlan lelkesedéssel végzett jótékonykodásairól is.

A régmúlt nagy kabbalista tanítói sosem dogmákat hirdettek, nem a szavak, teóriák, hanem a tettek emberei voltak. Folytonosan vándorolva, városról városra járva segítettek a rászorulókon, miközben megtanították őket, hogyan élhetnek boldogabb, kiteljesedett életet. Habár itthon kevesen ismerik történeteiket, nyitott szemmel járva hazánkban rátalálhatunk örökké velünk – és bennünk – élő emlékeikre.

5. Betlehem Ráhel sírhelye

Szűk autót vezet a Jeruzsálemtől néhány száz méterre fekvő muzulmán temetőhöz, ahol Ráhel sírhelye áll. Az utat mindkét oldalról a hírhedt berlini falra emlékeztető betonkerítés veszi körül. A síremlékhez évezredek óta járnak imádkozni – főként nők, akiknek nincs vagy nem lehet gyermekük. Ráhel ugyanis a három egyistenhit közös matriarchája, az Édesanya, a Női Energia megtestesítője.

A bibliai történet szerint Ráhel meddő volt, ám képtelen volt belenyugodni sorsába. Mikor férje, Jákob elé állt, mondván: „Adj nekem fiakat, mert ha nem, belehalok!”, a férfi így felelt: „Talán Isten vagyok én, aki megtagadja a méh gyümölcsét?” Ráhel ekkor fordult a Teremtőhöz, és arra kérte, „nyissa meg a méhét”. A kabbala szerint a bibliai történetek elsősorban nem szó szerint értendő történelmi tények, hanem metaforák és kódok rendszere. Ráhel két gyermeket is szült Jákobnak – köztük Józsefet, akinek neve azt jelenti: „Isten gyarapítson” –, s ez azt üzeni nekünk: nincsenek „előre leosztott lapok”. Ha a mindannyiunkban pislákoló isteni szikrához fordulunk, teljesülhet min-

den vágyunk. Nem meglepő hát, hogy Ráhel sírhelyének milliók tulajdonítanak csodatévő energiát. Innen érkezik az a bizonyos vörös fonal is, amely Madonna, Demi Moore, Ashton Kutcher, Donna Karan vagy épp Britney Spears bal csuklóját fonja körbe. A zsinórt a sírhely köré tekerve áldják meg, hogy viselőjét megvédhesse a bíraskodó, az irigy, a féltékeny és rosszindulatú tekintetektől.

A fény minden jóság, szépség, békesség és szeretet megtestesítője – ezt pedig a fehér szín tükrözi legtisztábban. A vörös fonal eredendően fehér pamutból készül, ám azzal, hogy vörösre – a vér, a veszély színére – festik, úgy kezd hatni, mint a modern orvostudomány vakcinái: egy betegség ellen harcolva, magát a vírust fecskendezni szervezetünkbe az orvos. A vörös fonal éppen így erősíti „spirituális immunrendszerünket”.

A sírhelyre szoritottam a vörös fonalamat, homlokomat a falának támasztottam, lehunytam a szememet, és szinte azonnal megjelent előttem az édesanyám képe. Mosolygott, és szebb volt, mint valaha. Ez volt az a pillanat, amikor teljes bizonyossággal tudtam: ahhoz, hogy gyermekem legyen, nem új családra vagy melegjogi törvényre van szükségem... – csupán bizonyosságra. Akárki akármit mond, egy napon apa leszek. ■

2020 legjobb mémjei

בסגר הראשון של הקורונה הרגשנו שאנחנו חיים בסרט. לא ידענו שזו סידרה...

Most, hogy már mindenkinek megy a kézmosás, jövő héten megtanuljuk a köszönést!!!

Lehetett volna rosszabb !
Ha 15 évvel hamarabb jön a vírus, akkor egy 3310-es Nokiával lennénk házba zárva.

